

DENNA TIDNING ÄR INFORMATION OM BOKMÄSSAN 26-29 SEPTEMBER 2013, GÖTEBORG

Se människan

Svenska kyrkan

- SCENPROGRAM
& SEMINARIER
- JONAS GARDELL
- CAITLIN MORAN
- LEIF GW PERSSON

Bokmässan
Göteborg
26-29 sept

FOTO: CLAES HERRLANDER

Hoppfulla berättelser

TROTS ALLT TAL om att tiden runnit ut för boken och tryckta medier är det dags för bokmässan igen. I fyra dagar kommer Svenska mässan i Göteborg att vara fylld till noken med böcker, böcker, böcker. Och av människor som älskar att inte bara läsa dem, utan också att hålla i dem, bära runt på dem, andas in deras särskilda doft, somna med dem i handen och läsa dem i badet.

På Se människans scen och i seminarier möts som vanligt många av landets och världens mest framstående författare, som Caitlin Moran, Samar Yazbek, och Martin Lönnebo, Kristian Lundberg och Sigrid Kahle i samtal om livets mening och litteraturens kraft.

Vi är i år också glada över tillfället att få möta Hanaa al-Ramli som på kort tid startat ett stort antal barnbibliotek i de palestinska flyktinglägren i Jordanien. Fundamentet är bokgävor från människor som ger vidare de böcker som de själva och deras barn inte längre behöver.

Haana minns hur hon som barn för första gången själv steg in i ett bibliotek.

– Det var som ett märkligt ljus där inne, det tog mig några sekunder att förstå att jag stod på tröskeln till ett stort bibliotek med mängder av hyllor fullproppade med böcker, historier...

I flyktinglägren i Jordanien lever barn vars familjer varit förvisade från sina hem i mer än sextio år. Inte sällan är de statslösa. Flyktinglägren där de bor har permanentats. Där tälten förut stod, som ett tecken på att exilen var tillfällig och att man snart skulle tillåtas återvända hem, reser sig numer hus av sten och betong. Barnen som bor där har aldrig haft möjlighet att ens tillfälligt besöka den hembygd där deras familjer en gång levde. Det är i skenet av den verkligheten som man kan förstå behovet av böcker och berättelser.

Barnen i flyktinglägren behöver glädje, något att se

fram emot, att njuta av och de behöver kunskap för att kunna skapa sig en framtid ur en till synes hopplös situation. Men de behöver också historier om vad det är att vara människa i olika situationer att jämföra sina egna erfarenheter och känslor med. Berättelser om att möta stora utmaningar eller omfamnas av glädje som kan ge hopp.

I FLYKTINGLÄGREN lever än så länge de muntliga berättelserna om det förlorade hemlandet. Om det lilla huset, olivlundan och gemenskapen man en gång hade där. Om de människor som gått före och med vilka man hör ihop. Om de rötter som en människa behöver för att liksom olivträdet växa sig stark och motståndskraftig. Men frågan är hur länge som människorna där förmår hålla berättelserna levande. I ännu en generation? Två? Vad händer sedan?

Kanske kan böckerna och deras berättelser göra åtminstone någon skillnad. Göra så att åtminstone några av barnen i flyktinglägren får del också av öden, platser och tankar från den vida förunderliga världen utanför lägrens horisont. Hjälpa dem att känna att de självklart är del av den stora mänskliga gemenskapen. Del av oss. Och att världen är deras födlorätt.

VI SOM SAMLAS PÅ BOKMÄSSAN gör det för att vi älskar att läsa. Och när vi läser kan andras berättelser hjälpa oss att se med nya ögon på våra egna liv och också öppna oss för andras erfarenheter och perspektiv. Och det är ingen liten sak. För där det bara får finnas en sanning, ett perspektiv råder förtryck. Bara där berättelserna om livet får vara olika finns en framtid.

**Erika Hedenström och Mikael Ringlander, projektledare
KG Hammar, senior advisor**

Se människan
Svenska kyrkan

- Svenska kyrkan
- Berling Press AB
- Verbum förlag
- Sensus studieförbund
- Pilgrim i Sverige
- Sackeus
- Sigtunastiftelsen

Se människan

Se människan erbjuder i år 7 seminarier och ett 70-tal scenprogram (ingår i entrébiljetten) och ett flertal externa arrangemang – Kyrkans kulturdagar, se sid 29 För mer information om de olika programmen, se under respektive rubrik i denna tidning.

Redaktion

KG Hammar
Erika Hedenström
Tomas Pettersson
Mikael Ringlander

Omslagsfoto

Thron Ullberg

Annonser

Display i Umeå, 090-71 15 00,
info@display-umea.se

Produktion

Berling Press AB

Tryck

V-TAB AB, 2013

Se människan finns på andra våningen, granne med Internationella Torget.

Se människan även på webben

På svenskakyrkan.se/semanniskan hittar du uppdaterad information om vårt program på bokmässan. Här kan du också ta del av författarintervjuer och följa scenprogrammen via webb-tv eller poddradio.

Följ också Se människan via sociala medier under mässdagarna: facebook.com/svenskakyrkan @svenskakyrkan på Instagram #semanniskan på Twitter

Pilgrimsvandra på bokmässan

Idén med pilgrimspass används över hela Europa för att dokumentera pilgrimens vandring och för att visa att det är en välsignad pilgrim som kommer. På varje övernattningsplats får man en stämpel.

Nu kan du göra likadant på bokmässan. Hämta ditt pilgrimspass i pilgrimshörnan vid Se människan-montern. Besök de bokförlag som är dina rastplatser, tala med personalen och få ditt pilgrimspass stämplat.

När passet är fullstämplat, det vill säga när du har besökt alla deltagande förlag, går du tillbaka till pilgrimshörnan och visar upp passet för att få din pilgrimgåva.

Biljetter och nyheter

Entrebiljetter och seminariekort kan beställas via webben: www.kultursamverkan.se. Där finns också de senaste nyheterna och uppgifterna om var seminarierna äger rum. Det går också bra att köpa biljetter direkt vid entrén i anslutning till bokmässan samt i Informationscentralen i Domkyrkan i Göteborg.

Cash-konsert med Anna Stadling Trio

Konserten *Ring of Fire*, med musik av Johnny Cash, framförs av Anna Stadling Trio och en kör från Betlehemskyrkan. 29/9 kl 19.00 i Betlehemskyrkan. Entré 100 kr.

Samtal på andra våningen

Se människan-scenen finns på andra våningen i Svenska mässan, monter G 01:02. Tillsammans med Svenska kyrkan hittar du här även Verbum, Sensus, Pilgrim Sverige, Sackeus och Sigtunastiftelsen. Vid scenen finns 90 sittplatser, och eftersom det emellanåt blir helt fullt, visas samtalen också på stora bildskärmar. Du är såklart även välkommen för en pratstund med nya och gamla bekanta över en kopp rättvisemärkt kaffe!

FOTO: JOHAN BERGMARK

Litterär gudstjänst på bokmässan

I årets litterära gudstjänst medverkar författarna Athena Farrokhzad, Kristian Lundberg och Niklas Rådström samt musikerna Anna Stadling, Pecka Hammarstedt och Andreas Nordell.

Gudstjänsten leds av prästen Birgitta Westlin och **direktsänds i Sveriges Radio P1, söndag kl 11.00**

Se människan varje morgon

Varje dag inleds programmet på Se människan-scenen med en meditation. Stina Oscarsson, KG Hammar, Ulrica Stigberg och Ted Harris kommer att presentera en person som betytt något särskilt för dem och låter oss möta människan bakom orden. Läs mer om meditationerna i scenprogrammet, s 15-18.

FOTO: MIKAEL RINGLANDER

Se människan i siffror

Se människan är ett av Svenska kyrkans största publika arrangemang, där ideella och anställda arbetar tillsammans med både förberedelser och genomförande. Montervärdar,

tekniker, presentatörer och byggpersonal utför allt som allt 190 arbetspass.

2012 delades 8 000 koppar kaffe ut till Se människans besökare. Till det gick det åt 75

kg rättvisemärkt kaffe och 160 liter mjölk.

Under bokmässans fyra dagar hade Se människan 10 500 besök vid scensamtalen och 2 000 åhörare vid seminarierna.

FOTO: MIKAEL RINGLANDER

Människan bortom schablonerna

När Leif GW Persson möter ärkebiskop Anders Wejryd i samtal på bokmässan kommer det att handla om drivkrafter, livssyn och om den orubbliga tron på människan.

I HELA SITT LIV har han kämpat: mot ondska och dumhet som kriminolog och debattör och på ett personligt plan för ett gott och anständigt liv, men att beskriva vad som driver honom är ändå inte helt lätt, tycker Leif GW Persson.

– Till att börja med har jag sex barn och åtta barnbarn, det är ett gott argument för att leva. Men annars är det svårt att säga... Jag trivs med livet och kan inte klaga. Folk är i allmänhet lite för gnälliga för min smak – och de lättkränkta förening blir allt större...

Men livet har inte varit lätt för Leif.

Han har till exempel haft stora problem med alkohol sedan unga år ("jag dricker för att få tyst i mitt eget huvud"), om än det har minskat med tiden. På senare år har Leif också fått kämpa med hjärtproblem, men det minskar inte hans lust att leva.

– Snarare tvärtom. Jag är inte särskilt benägen att ge upp, och hanterar det så gott det går. Framför allt vill jag inte bli som min mor – som använde sin sjukdom för att kontrollera omgivningen.

Viss hjälp, i både livshanteringen

och i synen på livet i stort, är Leif GW Perssons tro, grundad i barnåren.

– Jag försöker leva som en kristen människa. Jag har ett materiellt privilegierat liv, och möjlighet att dela med mig. Det är en självklarhet att hjälpa till där jag kan.

– En vuxen människa som jag uppfattas som lite lallig när jag pratar om min tro. Jag är rojalist, dessutom, och romantiker... Det är lätt att göra sig lustig över, men jag är inte känslig för vad folk tycker. Gudstron är väldigt praktisk för mig.

ETT BRA LIV är enligt Leif GW Persson ett anständigt liv där man inte skadar andra. Hans intellektuella intresse för brott grundades redan i Kalle Blomkvist-åldern, och blev till en livsgärning som kriminolog där han fått se många uttryck för motsatsen till det goda.

– Jag är oerhört intresserad av varför människor begår brott, men det är omöjligt att plocka fram ett generellt mönster som förklarar det. De värsta brottslingarna är för det mesta som alla vi andra, men har hamnat i en situation som de inte kan hantera.

Leif GW Persson har alltid varit "aktivt ointresserad" av att bli polis, men jobbat hela livet med polisiära problem. Att lyckas "klura ut" ett brott ger stor tillfredsställelse, men sen tar det stopp.

– Resten överlåter jag med glädje till andra. Alla drabbade vill att brottslingen ska straffas, det är inget konstigt. Men straffmätning är fyrkantigt och jag klarar inte att ta del i den processen, det berör mig illa. Vi är inte så bra på jordisk rättvisa. Det känns som att kvitta elände med nytt elände.

EN MYCKET GOD REGEL i livet, tycker Leif, är att inte göra mot andra det man inte skulle tåla själv. Det följer av grundinställningen att alla människor är lika mycket värda.

– Men vi har en förmåga att antingen demonisera eller förhårliga människor. Ser man till enskilda fall stämmer aldrig schablonerna. Det reagerar jag på.

Ewa Almqvist

Möt Leif GW Persson på
Se människan-scenen lördag 10.00
och i seminarium fredag 16.00

ALLT

för att utrota hungern

BJUD NÅGON DU INTE KÄNNER PÅ LUNCH

**SMSa LUNCH till 72 950 så ger du 50 kronor
i kampen mot hungern i världen**

TACK!

actalliance

Svenska kyrkans internationella arbete är en del av ACT-alliansen, Action By Churches Together, ett globalt samarbete mellan kyrkor och kyrkorelaterade organisationer för katastrofinsatser, utvecklings- och påverkansarbete.

Svenska kyrkan
INTERNATIONELLT ARBETE

Svaret på gåtan fanns i långkalsongerna

Vad hände egentligen med ingenjör Andréés ballongexpedition? I sin forskning har Bea Uusma hittat både hållbara svar, en kärlekshistoria och ett projekt utan slut.

FOTO: GRENNA MUSEUM

FOTO: GRENNA MUSEUM

FOTO: JOHAN SANDSTRÖM

FÖR DRYGT FEMTON ÅR sedan satt illustratören Bea Uusma på en fest och hade tråkigt. Ur en bokhylla drog hon fram en bok som visade sig handla om Andréés misslyckade ballongexpedition till Nordpolen. Sedan dess upptar en liten otillgänglig ö i Norra ishavet en stor del av hennes liv.

– Jag behövde komma in i expeditionen, och det gick inte om jag inte fick komma dit. Nu har jag äntligen varit där och jag längtar tillbaka igen!

Vi sitter på det stökiga caféet innanför Karolinska sjukhusets huvudentré. Mellan tuggorna under en effektiv lunch beskriver Bea Uusma sin längtan till Vitön som ett behov. Egentligen är hon en väldigt bekväm person, som inte alls är intresserad av äventyrligheter och som hatar kyla. Trots det, eller kanske just därför, var det något som lockade med berättelsen om de tre männen som försvann på isen, och som egentligen aldrig borde ha gett sig iväg i sin ballong.

– Visst hade det varit bra om jag hade hittat en bok om en expedition till en annan plats, kanske lite mer lättillgängligt, och inte så dyrt att ta sig till, säger hon med ett skratt.

Tre gånger reste hon till Svalbard för att försöka ta sig vidare till Vitön innan hon lyckades. Under tiden växte intresset för expeditionen till ett omfattande forskningsarbete. Historia, rättsmedicin, stenografi, zoologi, alla tänkbara och otänkbara infallsvinklar har utforskats. Jag tror henne när hon säger att hon idag är den som vet mest om Andréexpeditionen. Och nu har Bea Uusma även skrivit boken "Expeditionen – min kärlekshistoria". Samtidigt som hon jobbar heltid som AT-läkare.

– Jag längtar efter ett mer normalt liv! Jag har skrivit på boken varje dag under våren, flera timmar före och efter jobbet. Det rekommenderar jag ingen! Jag skriver väldigt långsamt, och då skriver man inte så många böcker i livet. Därför är jag väldigt petig med resultatet. Egentligen borde jag väl ha skrivit boken när jag blivit gammal, så att det inte finns möjlighet att lägga till något mer, säger Bea Uusma.

EFTER ATT HON HADE skrivit högskoleprovet med bästa resultat öppnade sig möjligheten att prova en ny yrkesbana, och Bea Uusma berättar att hon tänkte sig två alternativ: kriminaltekniker eller läkare. Idag är läkarutbildningen avklarad och boken färdigskriven, men hon har inte tänkt sluta som illustratör och författare.

– Jag tycker inte att man bara måste hålla på med en sak i livet. Att jag har blivit klar med boken betyder inte att det är slut med expeditionen, det är mer som att jag har kommit till nästa värld i dataspelet, förklarar Bea Uusma.

Under de år som forskningen pågått har polarfararnas öde fått allt tydligare konturer. Dagboks-

anteckningar har tolkats. August Andréé, Nils Strindberg och Knut Fraenkel har blivit allt verkligare. Och mitt bland alla tabeller över vindhastigheter och algprover framträder en kärlekshistoria.

– Det var riktiga personer som åkte, och det var riktiga personer som blev kvar hemma. Jag har gått igenom allt som Nils Strindberg någonsin har skrivit, jag har fått hjälp att tyda hans hemliga stenografi, som han använde när han inte ville att de två andra skulle kunna läsa. Hemma i Sverige satt hans Anna och hoppades. Strindberg tycker jag faktiskt att jag känner, jag har till och med varit i hans långkalsonger!

ANDRÉEXPEDITIONEN har varit föremål för mycket spekulation. Varför dog de tre männen, trots varma kläder, gott om proviant och ammunition? En mängd teorier har presenterats: sjukdomar, förgiftning, syrebrist, nedkylning. Bea Uusma lyfter fram alla och förkastar dem en efter en. Att försöka hitta dödsorsaken är det som drivit henne från början. Faktum är att en förbisedd reva i ett par långkalsonger som legat i ett museiförråd i 80 år gör att Bea Uusma nu är säker på att en isbjörnsattack hade en avgörande betydelse för expeditionens öde.

– Jag kan så otroligt mycket om expeditionen, men jag är ju ingen vanlig faktaboksförfattare. Det här är en så speciell historia, och jag vill dela med mig av allt det speciella! Fast egentligen är boken bara en biprodukt av forskningen, säger Bea Uusma.

Nu kommer hon bland annat att fortsätta med att undersöka de nagelrester som upptäcktes i ett par vantar på Vitön 1930. Ett forskarlag i Trondheim är engagerat i projektet. De har samlat avklippta naglar i ett halvår för att ha som referensmaterial!

– Jag har sånt behov av att hålla på med något, vad det än är måste jag ha huvudet på högvarv. Jag slutade till exempel kolla på tv för länge sen, det finns ju så mycket mer intressanta saker att göra!

Bea Uusma är redan på språng tillbaka till jobbet. Ögonen lyser när hon avslöjar att hon ska till Svalbard igen. I samband med boksläppet åker hon dit upp för att berätta om forskningsarbetet.

– Jag har levt med den här expeditionen så långt in på under så många år, att jag har skapat en parallellvärld där jag kan vara. Jag vet inte, kanske är det en flykt från något, men det finns nog inget slut. Det här är min grej.

FOTO: ANNA-LENA AHLSTRÖM

Tomas Pettersson

**Möt Bea Uusma på
Se människan-scenen söndag 13.30**

En människa är alltid mer än det som syns

I ÅRETS PROGRAM på Se människan-scenen är det ovanligt många inbjudna som "Gäst hos ärkebiskopen" – kanske för att det är sista bokmässan för Anders Wejryd som ärkebiskop? Gästerna är personer som han själv är nyfiken på, och som han vill upptäcka mer av än det han redan visste.

– Jag är intresserad av människor som har drivkrafter och inte ger upp. Och som är genuint intresserade av andras väl, säger Anders Wejryd.

Kanske lyfter någon på ögonbrynen åt Lena Andersson, debattören som väckte stor uppmärksamhet i radions Sommarprogram med sin ateistiska predikan om Jesus.

– Det finns kristna som reagerar negativt på hennes namn, men ju mer jag läst av henne, desto mer ärlighet och sanningslidelse har jag upptäckt. Hon står för många goda saker även om hon retat upp en del. Vi tycker säkert olika om mycket, men jag är ärligt intresserad av hennes sätt att resonera.

Har du något gemensamt med dem du bjudit in, känner du igen dig i dem?

– Nja, de intresserar mig, men det är inte detsamma som att känna igen sig själv. Ibland behöver man inspireras av dem som lever annorlunda än en själv och höra hur de resonerar. Jag tror det är klokt att försöka upptäcka det som finns lite utanför den egna kretsen. Ibland blir man besviken, men ofta uppmuntrad.

Att kulturen är viktig som budskapsbärare skriver ärkebiskop Anders under på – han menar att

den mesta kulturen, även det som är "bara för skojs skull", har många budskap.

– Jag tror egentligen inte att det blir så skojigt om det inte finns budskap. Ett skäl till att vi känner oss så hemma på bokmässan är nog att där finns förståelsen för att en text, en idé, en människa alltid är mer än det som omedelbart syns.

Vad tänker du om begreppet Se människan?

– Jag associerar direkt till Pontius Pilatus, som försökte få folk att byta utsiktspunkt: "Varför hatar ni Jesus? Se honom, kom loss ur din låsning." Nu misslyckades han ju gruvligen, men vi får chansen varje år...

Med vilket resultat?

– Vi lyckas nog ganska bra. Att vår scen är störst är inte bara för att folk vill gå på gratisprogram, utan för att det ger väldigt mycket. Det är bra för oss alla att vara lite skyddslösa och ärliga.

Kan du också vara det på scenen, som ärkebiskop och offentlig person?

– Jag uppfattar att ärlighet premieras på bokmässan. Människor är där med den utgångspunkten. Och jag... ja, de får ta mig som jag är. Jag funderar inte så

mycket på vad som är jag och vad som är uppdraget.

Ewa Almqvist

FOTO: MAGNUS ARONSON

ÄRKEBISKOPEN OM SINA GÄSTER...

FOTO: SOFIA RUNARSDOTTER

...Per Wirtén, samhällskritiker och kulturjournalist:

– Han är liksom jag sprungen ur 60-talets kulturradikalism, som jag har fått ihop med min kristna tro. Det vill jag gärna prata med honom om.

Söndag 10.30

...Sigrid Kahle, skribent, islam- och Mellanöstern-kännare:

– Jag beundrar hennes uthålliga engagemang för andra kulturer i kombination med hennes självklara tillhörighet till den kristna kyrkan.

Torsdag 17.00

FOTO: SANNA SJÖSWÄRD

...Leif GW Persson, kriminolog och författare:

– En begåvad person som vågar gå ut med sina egna tillkortakommanden men inte sänker ambitionerna bara för att han inte alltid kan leva upp till dem. Jag tänker att det är viktigt också i våra kristna sammanhang. Det finns en kravnivå men också en möjlig nivå – och vi ska leva i det spänningsfältet.

Seminarium fredag 16.00, scensamtal lördag 10.00

FOTO: LAURENT DENIMAL

...Samar Yazbek, syrisk journalist och författare:

– Sanningen ska göra oss fria! Det är väldigt viktigt om hon kan bidra till förståelsen av konflikten och bakgrunden till den situation som råder i Syrien.

Fredag 13.00

FOTO: BJÖRN LEIJON

...Henrik Arnstad, journalist och författare:

– En del tycker att jag har övertro på demokrati. Men om vi inte har individen i centrum i stället för gruppen så kan det gå väldigt illa för mänskligheten. Det tycker jag att han belyser i sin bok om den fascistiska ideologin.

Fredag 18.30

FOTO: MANAF AZZAM

...Lena Andersson, debattör och författare:

– Hon är uthållig och verkar inte ha behov av att vara populär. Hon står stadigt i sin övertygelse och jag vill höra mer av hennes resonemang.

Lördag 15.00

FOTO: CATO LEIN

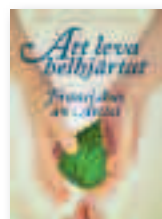

Möt oss på Se människanscenen

Elise Lindqvist

Se människan torsdag 12.30

Carolina Johansson & Ted Harris

Se människan fredag 11.30

Göran Skytte

Se människan söndag 9.30

Möt fler av våra författare i vår monter B05:21

www.twitter.com/librissverige

För varje kilo kaffe som säljs via ramavtalet mellan Sackeus och Svenska kyrkan under 2013 donerar vi 1 kr till Svenska kyrkans Ko- och kultprojekt i Tanzania.

Bjud på det kaffe du vill att *andra* ska bjuda dig.

Vi heter Sackeus, vi är delägda av Svenska Kyrkan (självlärt har vi ramavtal) och vi har sålt Fairtrade-märkt Kyrkkaffe sedan urminnes tider. Hör gärna av dig till oss via mail kyrkkaffe@sackeus.se eller 031-65 48 00, så talar vi goda affärer.

Sackeus - fair trade sedan 1976.

Fördjupa din läsupplevelse hos oss!

Studieförbundet Bilda berättar mer om bokcirklar och delade läsupplevelser i monter G01:12.

Välkommen också till de seminarier vi arrangerar och medverkar i – se program i denna tidning och på www.bokmassan.se

Bilda
www.bilda.nu

Seminarier

SEMINARIEKORT ERFORDRAS TORSDAG-LÖRDAG

I SAMARBETE MED SENSUS

FREDAG 27 SEPTEMBER

11.00-11.45

Om godheten och girigheten

Vårt samhälle utvecklas mot större klyftor. Politiken har i decennier satt sin tilltro till ett ekonomiskt system där banker och andra aktörer har rätten att ta ekonomiska risker med våra gemensamma tillgångar, utan att riskera något själva. Men forskning visar att ett samhälle där de rika och de fattiga lever i olika världar är dåligt för alla. Om detta handlar Stefan Jarls film *Godheten*.

Stefan Jarl samtalar med **Kajsa Ekis Ekman**, aktuell med boken *Skulden*, om krisen i Europa, ekonomijournalisten och författaren **Andreas Cervenka** och biskop em **Caroline Krook**.
Samtalsledare: **Marit Kapla**, konstnärlig ledare Göteborg International Film Festival.

Se *människan/Svenska kyrkan*, Göteborg International Film Festival och Leopard

13.00-13.45

Religion – positiv kraft eller konfliktorsak?

Är religion främst en försvärande omständighet och källa till bittra konflikter – eller en positiv kraft i samhällsarbete och förändring? Frågan var högaktuell under den "arabiska

våren" och är lika brännande i det svenska samhälle där olika religiösa grupper lever sida vid sida. Vad händer när de möts? Ett samtal mellan professor **Mohammad Fazlhashemi**, som skrivit boken *Den arabiska våren* och docent **Sven Halvardson**, författare till *Kanske har alla rätt – eller fel*.

Samtalsledare: **Magnus Stenberg**, Mellanösterns ansvarig på Studieförbundet Bilda.

Studieförbundet Bilda, Artos & Norma, Historiska Media, Se *människan/Svenska kyrkan*

16.00-16.45

På djupet med Leif GW Persson

Kriminologen Leif GW Persson känner vi som en samhällsdebattör som tar många strider och en författare som skriver i många genrer. Den första boken hette *Grisfesten* – höstens nya *Den sanna historien om Pinocchios näsa*. Leif GW Persson är idag en av Sveriges mest lästa författare, och självbiografin *Gustavs grabb* som kom nyligen blev hyllad av många. Men vad är det som driver honom? Ärkebiskopen **Anders Wejryd** samtalar med **Leif GW Persson** om hans livssyn och personliga övertygelser.

Samtalsledare: **Erika Hedenström**
Albert Bonniers Förlag,
Se *människan/Svenska kyrkan*

LÖRDAG 28 SEPTEMBER

10.00-10.45

Franciskus av Assisi – en helhjärtad inspiratör

Vad kan en tiggarmunk från 1200-talet ha att säga oss 2000-talsmänniskor? Prästen Ted Harris och journalisten Carolina Johansson utforskar i sin bok *Att leva helhjärtat* en livsinställning som har påverkat människor över hela världen i 800 år. De lyfter särskilt fram den helige Franciskus längtan efter äkthet – och att han lär oss att ta denna längtan på allvar. **Ted Harris** har lång erfarenhet som ledare för olika kurser och retreatar utifrån Franciskus tänkande. **Carolina Johansson** är ekonomijournalist, men har de senaste åren skrivit alltmer om existentiella frågor.

Giottos fresk "Franciskus predikan för fåglarna" i Sankt Franciskus basilika i Assisi.

Samtalsledare: **Lisbeth Gustafsson**, journalist och biträdande förbundssekreterare på Bilda.

Libris förlag, Studieförbundet Bilda, Se *människan/Svenska kyrkan*

12.00-12.45

Min bok är din bok

Den jordanska barnrättsskyddaren Hanaa al-Ramlis passion för böcker fick henne att via sociala medier sprida idén om att starta bibliotek i flyktingläger runt om i Mellanöstern genom att samla in böcker från privata hem. Projektet har också aktiviteter för att uppmuntra och motivera barn att besöka bibliotek och att läsa. Initiativet, som startade i ett palestinskt flyktingläger i Jordanien 2009, har nu spridits över hela arabvärlden. På tre år har 25 bibliotek med 3 000 böcker var byggts upp i flyktingläger och andra fattiga områden.

Hanaa al-Ramli samtalar med BRIS generalsekreterare **Kattis Ahlström**.
Diakonia, Rädda Barnen, Studieförbundet Bilda, Se *människan/Svenska kyrkan*, Postkodlotteriet

SÖNDAG 29 SEPTEMBER

11.00-12.00

Röster från levande och döda

Vilka röster lyssnar vi till? Vem blir hörd

och vem blir nedtystad? I den litterära gudstjänsten hörs de medverkande författarnas texter, musikernas tolkningar och gudstjänstens språk i ett gemensamt tonläge utan att säga samma sak.

Medverkande: författarna **Athena Farrokhzad**, **Kristian Lundberg** och **Niklas Rådström** samt musikerna **Anna Stadling**, **Pecka Hammarstedt** och **Andreas Nordell**. Under ledning av prästen **Birgitta Westlin**.

Gudstjänsten direktsänds i Sveriges Radio P1.

Se *människan/Svenska kyrkan*, Albert Bonniers Förlag, Wahlström & Widstrand

13.00-13.45

Hur pushar man sig själv och sina barn lagom mycket?

Vi lever i ett prestationssamhälle, men ofta kommer de hårdaste kraven inifrån. Krav som vi kanske sedan för över på våra barn. Som förälder kan det vara svårt att skilja sina egna ambitioner från

vad barnen själva vill och vad som är bäst för dem.

Hur skapar vi rimliga förväntningar på oss själva och våra barn? Är tävlande och konkurrens en bra drivkraft?

Finns det en "lagom" press för att prestera bra? **Cajsa Tengblad**, friskvårdpedagog och aktuell med boken *Prestationsprinsessan – min revolt mot duktigheten* samtalar med **Magnus Hedman**, tidigare landslagsmålare i fotboll, aktuell med boken *Låt ditt barn vinna*.

Samtalsledare: **Kattis Ahlström**, journalist och BRIS generalsekreterare.
Libris förlag, Studieförbundet Bilda, Se *människan/Svenska kyrkan*, Idrottsförlaget

FORTBILDNINGSPÅR

Bokmässan innehåller så mycket! Inspiration, underhållning, men också fördjupning och kunskap. Använd gärna bokmässan som ett tillfälle till fortbildning. Temaspåren kan vara en hjälp, både för dig som kommer på egen hand, och för er som åker tillsammans. Ta gärna med arbetslaget, följ ett av spåren, ta en paus emellanåt och fundera på och samtala om upplevelserna! Spåren bygger på samtalen från Se människan-scenen. Samtalen är gratis men fordrar en entrébiljett. För att ta del av seminarierna måste man köpa seminariekort från bokmässan

TORS DAG

Barnen

- 12.00 Ska vi va?
- 13.00 Skräck i barnlitteraturen S
- 13.30 På barnens sida S
- 14.00 En ängel har landat S
- 15.00 Resan till det helande landet
- 16.00 Ett svart hål i hjärtat på ett barn

Livet som drabbar oss

- 10.00 Förlåter Gud allt?
- 11.00 Vad formar en människa?
- 11.30 Min mammas liv
- 15.30 Vi och våra diagnoser
- 17.00 Sigrid Kahle hos ärkebiskopen
- 17.30 Hembygd, någonstans i Sverige

FREDAG

Hoppet

- 10.00 Vem är hjälte?
- 11.30 Vår längtan efter äkthet
- 12.30 Människor att räkna med
- 13.30 En väg som bär till livet
- 15.00 Tills döden, eller andra omständigheter, skiljer oss åt
- 16.30 Fred, bröd och böcker

Solidaritet & gemenskap

- 10.00 Vem är hjälte?
- 10.30 Själv och tillsammans
- 11.00 Om godheten och girigheten S
- 12.00 Ska jag ta vara på min broder?
- 14.30 Kristet motstånd
- 17.00 Den vård vi förtjänar

LÖRDAG

Kärleken

- 10.30 Skynda att älska
- 11.00 Konsten att vara hygglig
- 11.30 Lyckliga i alla sina dagar
- 12.30 Torka aldrig tårar utan handskar
- 15.00 Lena Andersson hos ärkebiskopen
- 16.00 Kärleksmöte som frälsning S

Bilden av en människa

- 9.30 Fel att vara fet
- 10.00 Franciskus av Assisi S
- 12.00 Arvet efter häxjakten
- 12.30 Torka aldrig tårar utan handskar
- 14.00 Undermåliga kvinnor
- 17.00 En passande död

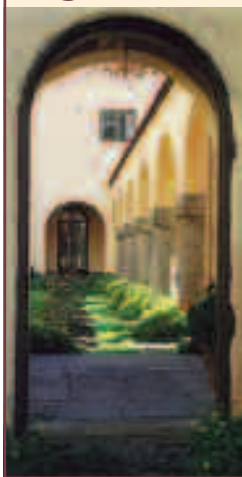
SÖNDAG

Livet och döden

- 9.30 Tillbaka från de nära döda
- 11.00 Röster från levande och döda S
- 14.00 Guds egen thriller
- 15.00 Tvivlaren som bad

S= seminarium, plats meddelas på Bokmässan.
Övriga programpunkter på Se människan-scenen.

Sigtunastiftelsens författarstipendium

Gör som Tomas Bannerhed, Karin Alvtegen och Kristian Lundberg. Bli stipendiat på Sigtunastiftelsen! Stipendiet omfattar fyra veckors fri vistelse med helpension.

Sökande ska vara medlem i Sveriges Författarförbund eller Finlands svenska författareförening. Ansökan skickas utan särskild blankett senast 15/1 2014

program@sigtunastiftelsen.se eller
Sigtunastiftelsen
Box 57, 193 32 Sigtuna
Märk kuvertet:
Författarstipendium 2014
För mer info: 08 – 592 589 85

MÄNSKLIGA RÄTTIGHETSDAGARNA 2013

KULTURHUSET STOCKHOLM 14-16 NOVEMBER

Seminarier, utställningar, workshops, musik, teater

UR PROGRAMMET: Hans Rosling
- statistik som du aldrig sett den förut
/ Rättigheter under attack! / Vad
händer med biståndet? / Hbt i
världen / Kriget har inget kvinnligt
ansikte / Islamofobi och mänskliga
rättigheter

Fullständigt program och info
www.mrdagarna.se

NORDENS
STÖRSTA FORUM
FÖR MÄNSKLIGA
RÄTTIGHETER

LIVSFRÅGOR

Tala om ordet, film, konst och musik

Sensus är Svenska kyrkans och EFS studieförbund.
Du möter oss på Se människan-scenen och på Internationella torget.

Läs mer på www.sensus.se/svenskakyrkan

sensus

Häxprocesserna inpå livet

Therése Söderlinds hyllade roman *Vägen till Bålberget* handlar om häxprocesserna under 1600-talet. En mörk och förbryllande tid i Sveriges historia som efter 400 år kanske fortfarande har något att lära oss som lever idag.

DET VAR NÄR HON satt i kyrkbänken i Torsåkers kyrka som Therése Söderlind fick idén till sin hyllade roman *Vägen mot Bålberget*. Tillbaka i barndomens Ångermanland besökte hon kyrkan som en etapp under en vandring i spåren efter 1600-talets häxprocess då 60 personer från trakten, de flesta kvinnor, blev halshuggna och brända på bål. Anklagelserna var trolldom och hor med djävulen. Barn vittnade mot sina föräldrar. Grannar och makar angav varandra. När häxbålen falnat gapade bänkarna på kyrkans kvinnosida tomma efter torsåkers-bornas mödrar, döttrar, systrar och fruar.

– Jag satt och tittade på en gammal ljusstake som fortfarande finns i kyrkan och som man vet stod på altaret då de dömda fick höra fångpredikan

dagen för avrättningen, berättar Therése Söderlind när *Se människan*-tidningen möter henne.

– Det finns berättelser om att flera av kvinnorna nog inte hade förstått att de skulle bli avrättade förrän den stunden i kyrkan. Man kan lätt föreställa sig vad de kände. Och jag visste på en gång att historien skulle förfölja mig till dess jag skrev om den.

HÄXPROCESSERNA STICKER ut i svensk historia som obegripliga och våldsamma. Varför tror du att de händelser som du skildrar i din roman skedde just där och då, på landsbygden i sextonhundratalets Sverige? Hur kunde det helt otänkbara hända?

– Åren före häxprocesserna var svåra missväxtår. Och när korna sinar

och barnen tacklar av, men allt är frid och fröjd på grannens gård så är det säkert lätt att tänka att det måste bero på någonting. *Den där kvinnan där i gården hon har säkert någon svartkonst. Hon har kanske trollat på min ko...*

– Människor måste ha frågat sig varför de drabbades som de gjorde och vad man kunde göra för att vända olyckan. Och de präster som drev häxprocesserna erbjöd den lösning man längtade efter när de sade att det är på grund av er vidskepelse och trolldom som den onde håller på att vinna den stora kampen mellan gott och ont och allt går er så illa.

– I Stockholm där makten fanns sökte man också en lösning på oron i landet. Folk fick börja mörda varandra så att krutdurken inte skulle explodera.

VI TÄNKER VÄL OFTA att vi inte kommer att upprepa historiens misstag. Har vi fog för det tycker du?

– Man behöver bara tänka på nazismens Tyskland eller kriget på Balkan för att inse hur lätt vi människor kan bli del av en pöbel, en hatande hop. Det har slagit mig medan jag arbetat med romanen. En annan parallell är politiker som levererar lösningar som de tror folk vill ha. Det populistiska draget i politiken. De mekanismer som drev häxprocesserna är fortfarande en del av oss.

Vägen mot Bålberget utspelar sig på tre tidsplan. Häxprocessernas 1600-tal, 1970-talet då läsaren möter Jacke vars äktenskap gått i stå. Och nutid då Jackes vuxna dotter Veronica kämpar med sin egen längtan och andras förväntan på vad livet ska gå ut på. Under läsningens gång blir det tydligt som Therése Söderlind upptäckt: att vi nog har mer gemensamt med 1600-talets människor än vi inser.

– Jacke och Veronica är lika fast i sin tids föreställningar om hur man bör leva för att inte riskera att bli utstött ur gemenskapen som deras förfäder var. Uppe på Bålberget i Torsåker har man rest en sten med inskriptionen "Tidens tro drabbar människan". Så är det också idag.

Erika Hedenström

**Möt Therése Söderlind på
Se människan-scenen lördag 12.00**

BV-FÖRLAG

GAUD
AETE
FÖRLAG

MONTOR B 28

S:t Lukas själavårdsinstitut

Fortbildning och fördjupning för pastorer, präster och diakoner

Nya kursstarter vt 2014:
Enskild själavård
För själavårdare i församlingen

Se www.sanktlukas.se/utbildning
ring 08 616 03 81

SEGLORA SMEDJA FIRAR 5 ÅR

5 ÅR FÖR det mänskliga

JUBILEUMSHÖGMÄSSA OCH TEMASÖNDAG
i skärningspunkten mellan andlighet, kultur och samhällsfrågor

Söndag 27 oktober kl. 11 Sofia kyrka, Stockholm.

VARMT VÄLKOMMEN! önskar Ewa Lindqvist Hotz & Helle Klein.
Se hela programmet: www.seglorasmedja.se/fem-ar

 Seglora smedja
MÖTESPLATSEN FÖR ANDLIGHET, KULTUR & SAMHÄLLE

 Svenska kyrkan
SOFIA FÖRSAMLING

Vad betyder logopedi?
Sidan 227

Vad gör Handisam?
Sidan 261

Får jag övningsköra
med min kompis?
Sidan 349

Vad är ett
fornfynd?
Sidan 206

Vad menas med
facklig vektorätt?
Sidan 93

Hur skriver man
äktenskapsförord?
Sidan 15

Var hittar jag
en jourhavande
präst?
Sidan 411

Boken om allt

Eller i alla fall nästan allt. **Samhällsguiden** från Fritzes är en unik handbok i konsten att leva i vårt land. I boken finns lättläst och kortfattad information om det offentliga Sverige. Samhällets regelverk, utbud, rådgivning och service, från vaggan till graven. Beställ Samhällsguiden via vår hemsida www.fritzes.se, per e-post order.fritzes@nj.se eller på telefon 08-598 191 90.

BEST.NR 978-913832622-0 · PRIS 324,-exkl. moms (343,-)

FRTZES – DIREKT FRÅN SVERIGES MYNDIGHETER

Fritzes

ett Wolters Kluwer-företag

Ny katalog med många nyheter

- * 36 musikaler
- * Munken & Kulan
- * Musik för alla åldrar
- * 53 REA-varor för 29 kr
- * Mattepyssel
- * Spel och pussel
- * Böcker och korsord
- * Klistermärkesböcker

www.tomsing.se

TOMSING
info@tomsing.se
0582-15757 0707-575357

ISRAEL

Gallilen-Jerusalem-Döda Havet-Eilat

Boka nu! (redan ca. 90 bokade)

25 okt - 3 nov (höstlovet, tillval 2 x dgr)

Utflykter, sångkonserter på hotellet, gudstjänster, fridagar med sol & bad. (Extra! Klippstaden Petra)
Ledare: Göran Duveskog & Daniel Viklund Guide: Joen

Församlingar & organisationer Välkomna att boka er "egen" gruppresa?

Tel. 0278 - 160 05 Boka online www.duvres.se info@duvres.se

12/4 -14 Påskresa till Turkiet med Dan & Lil Johansson - "de sju församlingarna"
27/3 -14 Kina-Peking med David Duveskog, världsberömda servärtheter - shoppingcentrar

2 - 16 febr -14 TANZANIA & KENYA David & Toni Duveskog Besök prästen Sahlbergs barnhem, Trosgnistans hjälparbete. Populär nationalpark med Afrikas big five

VINTERRESA TILL SOMMARVÄRME

16 - 25 februari - Jerusalem 2 dg- Eilat 1vecka (Klippstaden Petra, Sinai som tillval)
Mikael Järlestrand & Göran Duveskog

Det lilla landet med de stora platserna

Fullbokat på avresor 29/9, 11/10, 23/10

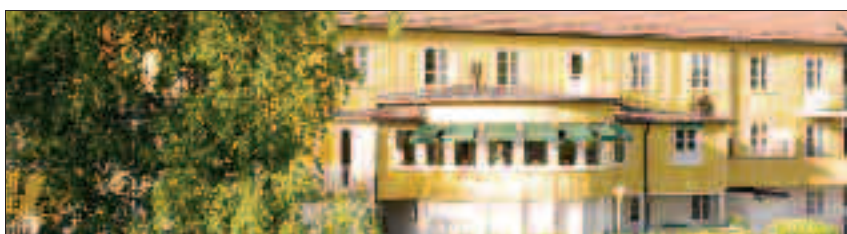
Rundresor

5/10 KG & Gun Eva Larsson, 10 pl

7/10 Hans & Eva Marklund, 7pl

27/10 Per-Åke & Hedvig Eliasson 9pl

Vårens resor 2014, se vår hemsida!!

Hotellet med Mat, Trädgård och Inredning ÖPPET ÅRET RUNT

Vi har även helhetslösningar för konfirmations- och församlingsläger i Årefjällen

Tel 0647 305 05, info@arefjallsattra.se
Besök vår hemsidan www.arefjallsattra.se

Jonsereids herrgård

är Göteborgs universitets mötesplats - ett intellektuellt centrum där människor från alla samhällsområden träffas för att utbyta tankar. www.jonsereidsherrgard.gu.se

+

Forskare och författare kan söka vistelsestipendier i Villa Martinson, ett stenkast från herrgården.

www.partille.se/jonsereidsstiftelsen

Möt våra författare på Se Människan-scenen

Böckerna hittar du till förmånliga priser i vår monter G01:02.

Välkommen!

Magnus Abrahamsson

Martin Lönnebo

Mattias Lönnebo

Mikael Mogren

Ulrica Stigberg

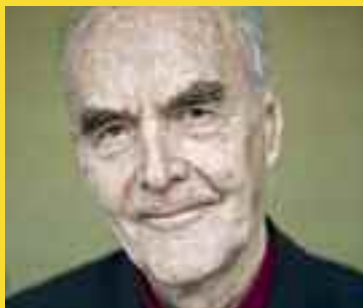
VERBUM
FÖRLAG

Se människan-scenen

PROGRAMMET INGÅR I ENTRÉBILJETTEN

Scenprogrammet arrangeras av Se människan/Svenska kyrkan och Sensus i samarbete med nedanstående förlag och institutioner. Du hittar Se människan på plan 2, monter G 01:02. Bildspel som visas mellan programpunkterna presenteras på sidan 30.

FOTO: ESTER SORRI

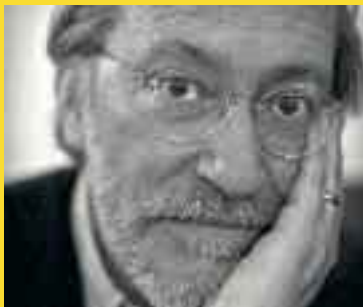
MARTIN LÖNNEBO 26/9 10.30

FOTO: LIBRIS FÖRLAG

ELISE LINDQVIST 26/9 12.30

FOTO: HÅKAN ELOFSSON

NIKLAS RÅDSTRÖM 26/9 13.00

FOTO: LUDVIG DUREGÅRD

OLIVIA BERGDAHL 26/9 17.30

FOTO: SEBASTIAN SCHMIDT

DAVID SAFIER 29/9 15.30

FOTO: CAISA BROMBERG

KARIN ALVTEGEN 28/9 17.00

TORS DAG 26 SEPTEMBER

9.15 - 9.25

Se människan!

Ulrica Stigberg, författare och präst vid Fryshuset i Stockholm lyfter fram människan Anders Carlberg i en meditation.

9.30 - 9.50

Rätten att finnas till

Elisabeth Rynells nya bok är en samling essäer med självbiografisk botten. Bland annat tar hon sin utgångspunkt i Harry Martinsons rasande fråga om människan har tillåtelse att få finnas i det moderna samhällsbygget. Hon samtalar med **Dan-Erik Sahlberg**. Sigtunastiftelsen, Albert Bonniers Förlag

10.00 - 10.20

Förlåter Gud allt?

Det finns övergrepp som vi inte kan, vill eller orkar förlåta. Ändå kan det finnas hopp för den som brottas med skuld över det han eller hon har gjort och som vill ta sitt mellanmänniska ansvar. Det menar **Magnus Abrahamson**, fängel-sepräst och forskare och aktuell med boken *Brott och förlåtelse*. Han samtalar med **KG Hammar**. Verbum förlag

10.30 - 10.50

Träna sin tro

Sätt dig ner på en sten under ett träd för en stund. Det är där som meditationerna i **Martin Lönnebos** nya andaktsbok *Hjärtats sånger* tar sin utgångspunkt. Han samtalar med **Eva Staxäng** om hur man helt konkret utforskar och tränar sin andlighet och tro. Verbum förlag

11.00 - 11.20

Vad formar en människa?

Daniel Poohl, chefredaktör för tidskriften Expo, debuterar som skönlitterär författare med uppväxtskildringen *Som om vi hade glömt*. Han samtalar med **Lasse Bengtsson** om utanförskap, klass och sökande efter en identitet. Leopard förlag

11.30 - 11.50

Min mammas liv

Varför skriver svenska författare på sista tiden så ofta ömsinta pappaporträtt, men uppgörelser med mamma? I sin roman *September* har **Kristoffer Leandoer** skrivit fram en alltför tidigt avliden moders ganska vanliga och samtidigt helt unika

liv. Han samtalar med **Ylva Leitzinger**. Natur & Kultur

12.00 - 12.20

Ska vi va?

I sin nya bilderbok berättar **Pija Lindenbaum** om Flisan som nobbar en kompis som är sugen på att leka. Men redan nästa dag är det hon själv som måste ställa frågan "Ska vi va?" En fråga bräddad med möjligheten att bli avvisad, med makt och känslor. **Pija Lindenbaum** samtalar med **Beata Åhrman Ekh**. Rabén & Sjögren

12.30 - 12.50

Ängeln på Malmskillnadsgatan

Efter att ha lämnat ett liv med prostitution och droger hjälper **Elise Lindqvist** idag själv prostituerade som ledare för volontärer i St Clara kyrka i Stockholm. Nu kommer hennes självbiografi om ett liv kantat av våld, övergrepp och förnedring, men som också är berättelsen om hur man reser sig och går vidare i livet. Hon samtalar med **Lisbeth Gustafsson**. Bilda, Libris

13.00 - 13.20

Böckernas Bok

Niklas Rådström har återgestaltat Bibeln, både som omtalad teaterföreställning och nu som prosa med titeln *Boken*. Men varför återberätta? Är inte Bibeln alldeles tillräcklig som den är? Och vad har Niklas Rådström fått ut av att umgås så intensivt med Bibelns berättelser? Han samtalar med **Ann-Louise Eriksson**. Albert Bonniers Förlag

13.30 - 13.50

Den onda badankan

Våra bekväma liv är beroende av tusentals kemiska ämnen. De finns i våra hus, apparater, kläder och i barnens leksaker och kan göra oss sjuka och förgifta vår natur. Är välfärdsamhället kanske en tickande kemisk bomb? Biologen och författaren **Stefan Edman** samtalar med **Katarina Johansson**, författare till *Den onda badankan*. Ordfront

14.00 - 14.20

Berömda sista ord

Författaren och journalisten **Åke Persson** har samlat berättelserna bakom några historiska personers sista ord. Men sade verkligen Jeanne d'Arc *Jesus, Jesus, Jesus*, *Jesus* när hon brändes på bålet och yttrade

Che Guevara *Du ska veta att du dödar en man*, eller är historierna påhittade? I samtal med **Claes-Bertil Ytterberg**. Historiska Media

14.30 - 14.50

Sveriges väg till krig

Den svenska styrkan i Afghanistan tvingades efter amerikansk order att övergå från en fredsoperation till vad som i praktiken innebar krig. Det hävdar **Wilhelm Agrell**, författare och professor i underrättelseanalys, i sin bok *Ett krig här och nu*. Han samtalar med **Niklas Eklöv** om Sveriges ansvar och möjliga vägar till fred och säkerhet. Atlantis

15.00 - 15.20

Resan till det helande landet

Fantasylitteratur är inte det kitsch? Lite ockult? På det hela taget inte riktigt bra läsning för barn? Tvärtom, menar prästen och författaren **Mattias Lönnebo**. Fantasy hjälper unga läsare att tolka livet och bearbeta existentiella frågor. Han samtalar med **Tomas Pettersson**. Verbum förlag

15.30 - 15.50

Vi och våra diagnoser

Allt fler människor i Sverige har en diagnos. Begrepp som ångestsyndrom, depression, ADHD och datorspelsberoende är något typiska för den tid vi lever i. Men vilken betydelse får de för vår syn på människan? **Fredrik Svenaeus**, professor i filosofi och författare till *Homo patologicus. Medicinska diagnoser i vår tid* samtalar med **Ola Sigurdson**. Kultur och Hälsa, Tankekraft förlag

16.00 - 16.20

Ett svart håll i hjärtat på ett barn

Hur hjälper man ett som barn sörjer? Hur möter man barns livsfrågor? **Grethe Rottböll**, som skrivit en barnbok om Jon vars far dött, samtalar med prästen **Ulrica Stigberg** aktuell med boken *Om barn och livets frågor* om hur man som vuxen kan möta barns existentiella utmaningar. Samtalsledare **Lena Olsson Fogelberg**. Bonnier Carlsen, Verbum förlag

16.30 - 16.50

Politisk islam - lösning eller hot?

Ett par år har gått sedan den arabiska våren och i väst oroar sig många för att demokratiseringen kommit av sig medan politisk islam vinner mark. I sin nya bok ställer **Mohammad Fazlhashemi**, pro-

fessor i islamisk teologi och filosofi, frågan om politisk islam i själva verket kan vara vägen till demokrati. Han samtalar med **Gunilla Hallonsten**.
Historiska Media

17.00 - 17.20

Gäst hos ärkebiskopen – Sigrid Kahle

Sigrid Kahle är skribenten och islam- och Mellanösternkännaren som levt i den internationella hetluften som diplomathustru. I sina memoarer *Att välja sitt öde, trots allt* beskriver hon sitt livs kamp med att samtidigt vilja leva för andra och längta efter skrivandet och det egna inre rummet. Samtalsledare **Anders Wejryd**.
Albert Bonniers Förlag

17.30 - 17.50

Hembygd, någonstans i Sverige

Hur förhåller sig unga till sin hembygd? Vad är bra och dåligt på orten där de bor? Vill de flytta eller bo kvar? Vad gör de en fredagskväll? Poeten och krönikören **Olivia Bergdahl**, som bidragit till boken *Hembygd, någonstans i Sverige*, samtalar med **Alf Linderman**.
Sensus, Sigtunastiftelsen, Carlsson bokförlag

FREDAG 27 SEPTEMBER

9.15 - 9.25

Se människan!

Ted Harris, författare och präst lyfter fram människan Sören Kirkegaard i en meditation.

9.30 - 9.50

Att uppfinna Afrika

Fotografen **Frank af Petersens** foto-utställning *Inventing Africa* har blivit bok. Han samtalar med **Gunilla Hallonsten** om hur vårt koloniala förflutna och modern historieforskning påverkar vår bild av Afrika.
Tillgren Photography Agents

10.00 - 10.20

Vem är hjälte?

Raoul Wallenberg, Anna Politkovskaja och Malala Yousafzai som kämpar för pakistanska flickors rätt att gå i skola är exempel på personer som offrat sin egen säkerhet för att rädda andra. **Ola Larsmo** och **Brian Palmer** samtalar med **KG Hammar** om vad det är som formar och driver en hjälte att göra sådant som vi andra inte törs.
Historiska Media

10.30 - 10.50

Själv och tillsammans

Vi människor söker komma andra nära för att tillgodose våra behov av trygghet. En annan viktig aspekt av vår psykologi är behovet av självständighet. Hur balanserar man behoven av närhet och oberoende? Om detta samtalar psykologen och författaren **Tor Wennerberg** med **Susanne Wigorts Yngvesson**.
Natur & Kultur, S:t Lukas

11.00 - 11.20

En pöl där kriget inte tvättat sina blodiga händer

I diktsamlingen *Vitsvit* talar en mor, far, bror, mormor och morbror om rötter, anpassning, makt och erfarenheter av en blodig revolution. **Athena Farrokhzad** samtalar med **Birgitta Westlin**.
Albert Bonniers Förlag

11.30 - 11.50

Vår längtan efter äkthet

Vad kan en tiggarmunk från 1200-talet ha att säga oss om livet? Prästen **Ted Harris** och journalisten **Carolina Johansson** utforskar i sin bok *Att leva helhjärtat* en livsställning som har påverkat människor över hela världen i 800 år, den helige Franciskus längtan efter äkthet. Samtalsledare **Lisbeth Gustafsson**.
Bilda, Libris

12.00 - 12.20

Ska jag ta vara på min broder?

I sin nya bok *En hemstad. Berättelsen om att färdas genom klassmörkret* återvänder författaren **Kristian Lundberg** till sitt Malmö och barndomens utsatthet. Han skriver om klass och om sin egen klassresa. Om att överleva medan andra går under. Om utanförskap – och solidaritet. I samtal med **KG Hammar**.
Wahlström & Widstrand

12.30 - 12.50

Människor att räkna med

I sin debutroman *Hundraåringen som klev ut genom fönstret och försvann* vänder **Jonas Jonasson** upp och ner på hierarkiska föreställningar om vilka människor som är betydelsefulla och påverkar historien. Hans nya bok *Analfabeten som kunde räkna* handlar också om antihjältar. Han samtalar med **Martin Lind**.
Piratförlaget

13.00 - 13.20

Gäst hos ärkebiskopen

– **Samar Yazbek**
Samar Yazbek är syrisk journalist och författare som 2011 deltog i protesterna mot president Assads regim, fängslades och tvingades i exil. Förra året tilldelades hon svenska Pen klubbens Tucholskypris. I år kommer hennes roman *En mörk strimma av ljus* ut på svenska. Samtalsledare **Anders Wejryd**.
Samtalet förs på engelska.
Ordfront

13.30 - 13.50

En väg som bär till livet

Pilgrimsfärden som en väg till utveckling och helande är ett centralt tema för kubansk-amerikanska **Cecilia Samartin**, vars roman *La Peregrina* nu kommit på svenska. Hon samtalar med **Ylva Leizinger**.
Samtalet förs på engelska.
Bazar förlag

14.00 - 14.20

Det goda jag vill

Är det möjligt att leva utan att samtidigt skada eller sára andra? Huvudpersonen i Sami Saids nya roman *Monomani* skriver ett långt brev med vädjan om att blir förlåten. **Sami Said** samtalar med **Maria Ottensten**.
Natur och kultur

14.30 - 14.50

Kristet motstånd

Tomas Lundström, aktuell med en antologi om kristen anarkism, dömdes 2011 för olaga intrång efter en aktion mot svensk flyktingpolitik. Han samtalar med **Patrik Hagman**, författare till bland annat *Om kristet motstånd*, om politisk aktivism som konsekvens av kristen tro. Samtalsledare **Ann-Louise Eriksson**.
Argument, Artos & Norma förlag

15.00 - 15.20

Tills döden, eller andra omständigheter, skiljer oss åt

Katarina Mazettis nya novellsamling handlar om skilsmässa. Med den säger sig författaren vilja bidra med handledning, tröst, och perspektiv. Hon samtalar med **Jonas Eek** om en existentiell utmaning som allt fler ställs inför.
Verbum förlag, Alfabeta

15.30 - 15.50

Flyktingbarnen som försvann

Om ett barn försvinner från sin familj tar samhället till alla tillbuds stående resurser för att finna det. Men de senaste åren har närmare 800 ensamkommande flyktingbarn och ungdomar försvunnit spårlost utan att någon verkar reagera. **KG Hammar** samtalar med **Katia Wagner** och **Jens Mikelsen** om deras bok *De förlorade barnen*.
Natur & Kultur

16.00 - 16.20

Barnböcker på liv och död

Ulf Starks nya barnbok skrevs från början som en predikan och handlar om en pojke som saknar den storasyster han aldrig mött eftersom hon dog vid födseln. **Ulf Stark** samtalar med **Lena Olsson Fogelberg** om berättelsens roll för barns möjlighet till livstolkning.
Lilla Piratförlaget

16.30 - 16.50

Fred, bröd och böcker

Hanaa al-Ramlis initiativ att organisera bibliotek för barn i flyktingläger har spridits över hela arabvärlden och på tre år har tjugofem bibliotek byggts upp. **Hanaa al-Ramli** samtalar med **Kattis Ahlström** om litteraturens betydelse för barns liv och livsmod. Samtalet förs på engelska.
Svenska kyrkan, Bilda, Diakonia, Rädda Barnen, Postkodlotteriet

17.00 - 17.20

Den vård vi förtjänar

Varför uppstår brister och orättvisa i vård och omsorg i vårt samhälle?

PER WIRTÉN 29/9 10.30

ÅSA NILSSON 28/9 17.00

GUSTAV FRIDOLIN 29/9 12.00

ATHENA FARROKHZAD 27/9 11.00

ULF STARK 27/9 16.00

ANTJE JACKELÉN 27/9 18.00

BEA UUSMA 29/9 13.30

TED HARRIS 27/9 11.30

LENA ANDERSSON 28/9 15.00

KRISTIAN LUNDBERG 27/9 12.00

SIGRID KAHLE 26/9 17.00

DANIEL POOHL 26/9 11.00

Maciej Zaremba diskuterar i sin bok *Patientens pris* marknadstänkandet i vården. Han samtalar med **Kristian Petri**, aktuell med romanen *Pappan* där han skildrar sin fars bortgång präglad av existentiell misär men också av brister i vården. Samtalsledare **Antje Jackelén**. *Weyler förlag*

17.30 – 17.50

Godnattsagor för barn som dricker

Förhållandet mellan individ och kollektiv är ett viktigt tema i Marjaneh Bakhtiaris författarskap. Vilka minnen är enskilda angelägenheter och vilka är del av ett folks större historia? **Marjaneh Bakhtiar** samtalar med **Annika Broman**. *Ordfront*

18.00 – 18.20

Stasi och svenskarna

I sin bok *Operation Norrskén* avslöjar journalisten och författaren **Christoph Andersson** den solkiga historien om Sveriges förhållande till det forna DDR och dess säkerhetstjänst. Varken regering, näringslivet eller kyrkan går fria. Han samtalar med biskop **Antje Jackelén**. Samtalsledare **Gabriel Byström**. *Norstedts*

18.30 – 18.50

Gäst hos ärkebiskopen

- Henrik Arnstad
Neofascism och ultranationalism är på frammarsch i Europa. I sin bok *Älskade fascism* gör journalisten och författaren **Henrik Arnstad** en genomlysning av den fascistiska ideologin, ett hot som på intet sätt tillhör historien. Samtalsledare **Anders Wejryd**. *Norstedts*

LÖRDAG 28 SEPTEMBER

9.15 – 9.25

Se människan!

KG Hammar lyfter fram människan Simone Veil i en meditation.

9.30 – 9.50

Fel att vara fet?

I sin bok *Kroppspanik* gör Julia Skott upp med våra känslor kring övervikt. Varför accepterar vi attityder och föreställningar som får oss att se ner på oss själva? Borde vi inte istället sträva efter ett samhälle där alla kroppar tillåts må bra? **Julia Skott** samtalar med **Annika Broman**. *Sensus, Natur & Kultur*

10.00 – 10.20

Gäst hos ärkebiskopen

- Leif GW Persson
Kriminologen **Leif GW Persson** känner vi som en samhällsdebattör som tar många strider och en författare som skriver i många genrer. Men vad är det som driver honom? Här samtalar han med ärkebiskop **Anders Wejryd** om livs- syn och personliga övertygelser. *Albert Bonniers förlag*

10.30 – 10.50

Skynda att älska

PO Enquists senaste roman är enligt författaren ett försök att beskriva det som verkligen betydde något i livet, kärleken. Inte den högstämda, inte barndomens frikyrkas kärlek till Jesus, utan den fysiska, sinnliga kärleken, som i *Liknelseboken* framstår som en befriare. **PO Enquist** samtalar med **Caroline Krook**. *Norstedts*

11.00 – 11.20

Konsten att vara hygglig

Med *Konsten att vara kvinna* fick hon härom året människor världen över att skratta så att de kiknade samtidigt som hon peppade dem att analysera och stå upp mot förtryck. **Caitlin Moran**, en av Storbritanniens mest uppmärksammade krönikörer, samtalar med **Erika Hedenström** om varför grunden till hennes författarskap är viljan att göra gott. Samtalet förs på engelska. *Albert Bonniers Förlag*

11.30 – 11.50

Lyckliga i alla sina dar

De senaste femtio åren har inneburit stora samhällsförändringar för yrkesliv, levnadsstandard och för relationen mellan könen. Vad har de guldbrylllopspar man ser på foto i tidningen upplevt? Vilka är de viktigaste faktorerna för ett långt liv tillsammans? De frågorna har **Clarence Crafoord** och **Gunnel Saxon Crafoord** ställt i boken *Guldbrylllop*. De samtalar med **Eva Staxäng**. *Natur & Kultur, S:t Lukas*

12.00 – 12.20

Arvet efter häxjakten

Hur påverkas vi som lever idag av det som hänt vår släkt och i trakten som format oss? Bär vi tidigare generationers erfarenheter inom oss? Det är frågor som väcks i Therése Söderlinds roman *Vägen mot Bålberget* om 1600-talets häxjakt som ett svårläkt sår ännu 400 år efter det att övergreppen skedde. **Therése Söderlind** samtalar med **Caroline Krook**. *Wahlström och Widstrand*

12.30 – 12.50

Torka aldrig tårar utan handskar

"Jag var en av de som överlevde. Jag ville bryta tystnaden. Jag har gjort det nu", så har Jonas Gardell sagt om sin romansvit *Torka aldrig tårar utan handskar*. Och reaktionerna har varit överväldigande. Vad har **Jonas Gardell** själv fått syn på i samband med utgivningen av trilogin? Samtalsledare **Erika Hedenström**. *Norstedts*

13.00 – 13.20

Kristen + humanist = sant
På senare tid har begreppet humanism allt oftare förknippats med ateism. Men att vara humanist är i allra högsta grad förenligt med att vara kristen. Det menar den sydafrikanske teologen **John de**

Gruchy i sin bok *Bekännelser av en kristen humanist*. Han samtalar med **KG Hammar**. Samtalet förs på engelska.

Förbundet Kristen humanism

13.30 – 13.50

Dagboksanteckningar från ett källarhål

Hur är det att vara tonåring i Sverige idag? Författaren och skådespelaren David Wiberg debuterar med en roman baserad på teaterföreställningarna *Svart Tulpan* och *Dagboksanteckningar från ett källarhål* där han själv gestaltar sin huvudperson, 16-åriga Linnea. **David Wiberg** samtalar med **Beata Åhrman Ekh**. *Lilla Piratförlaget*

14.00 – 14.20

Undermåliga kvinnor

När **Eva F Dahlgren** arbetade med sin bok *Farfar var rasbiolog* hittade hon ett fotoalbum med bilder på "undermåliga" prostituerade kvinnor som blev utgångspunkten för nya boken *Fallna kvinnor*. Hon samtalar med **Caroline Krook** om våra värderingar kring vad som definierar en frisk och duglig människa. *Forum*

14.30 – 14.50

Äter gör man ändå dör man

Deckarförfattaren **Mons Kallentoft** har genom åren spenderat en förmögenhet på exklusiv mat och dryck. I *Food Junkie* skildrar han ett maniskt sökande efter den ultimata smakupplevelsen, sorgen i kicksökandet och livet i en extrem konsumtionskultur. Han samtalar med **Erika Hedenström**. *Forum*

15.00 – 15.20

Gäst hos ärkebiskopen

- Lena Andersson
Lena Andersson är en av landets mest självständiga debattörer. Hon har också ägnat ett helt sommarprogram åt att analysera och kritisera Jesus. I höst ger hon ut *En roman om kärlek*, om de ansträngningar vi är beredda att göra för att bedra oss själva i vår önskan att bli älskade. Samtalsledare **Anders Wejryd**. *Natur & Kultur*

15.30 – 15.50

När lojaliteter prövas

I *När lojaliteter prövas* brottas **Anders Carlberg**, författare och tidigare ordf. för judiska församlingen i Göteborg, med sin kärlek till den sionistiska visionen och det judiska folket, och sin avsky för övergrepp som sker i deras namn. Han samtalar med **Antje Jackelén**. *Hjalmarsson & Högberg*

16.00 – 16.20

Larger than life

Jörn Donner har inte legat lågt i livet. Nu, vid 80 års ålder, ger han ut sin självbiografi. *Mammuten* är en vindlande

skildring av ett händelserikt liv med alla dess triumfer och nederlag. Han samtalar med **Sara Blom**.

Albert Bonniers Förlag

16.30 - 16.50

Det vi förlorat

Är Europa en skoningslösare plats idag än för några decennier sedan? Har vi förlorat en vision om gemenskap och frihet? **Elisabeth Hjorth** samtalar om sin nya roman vid *Himlens början* med **Magnus Sundell**.

Bilda, Norstedts

17.00 - 17.20

En passande död

Kan vi styra upp vår egen död? Både **Åsa Nilsson** och **Karin Alvtogen** är aktuella med böcker om en obotligt sjuk kvinna som ställs inför utmaningen att hennes liv rinner ut. De samtalar med **Alf Linderman** om vad våra attityder till döendet och döden säger om oss och vår tid.

Sigtunastiftelsen, Natur & Kultur

17.30 - 17.50

Litteraturens pudelkärna

I sin nya novellsamling *Den röda drömmen* ger serietecknaren och författaren **Joakim Pirinen** sig på något som vid första ögonkastet kan tyckas vara omöjligt, nämligen att skriva en novell i varje upptänkt genre för att undersöka vad som är litteraturens väsen. Hans samtalar med **Sara Blom**.

Ordfront

SÖNDAG 29 SEPTEMBER

9.15 - 9.25

Se människan!

Stina Oscarson, regissör och chef för Radioteatern, lyfter fram människan Natalia Kaliada i en meditation.

9.30 - 9.50

Tillbaka från de nära döda

Göran Skytte drabbades 2012 av en stroke och var nära att dö. I sin bok *Förvandlingar* beskriver han vad som skulle kunna ha varit en tragedi men som blev en andlig resa, en erfarenhet förknippad med inre frid och frihet. Han samtalar med **Dan-Erik Sahlberg**.

Sigtunastiftelsen, Libris

10.00 - 10.20

Vad är väl en människa?

I sin självbiografiska bok *Dansa för oss* reflekterar **Michael Nyqvist** om de val och drömmar som format hans liv. Och om arbetet som skådespelare och om att hitta sitt värde i publikens ögon eller djupt i sig själv. Han samtalar med **Erika Hedenström**.

Forum

10.30 - 10.50

Gäst hos ärkebiskopen - Per Wirtén

Han började sin yrkesbana som rockkritiker men blev med tiden en av Sveriges främsta samhällskritiker och kulturjournalister. **Per Wirténs** senaste bok handlar om Herbert Tingsten, under 40- och 50-talen samhällsdebattens demonregissör. Samtalsledare **Anders Wejryd**.

Albert Bonniers Förlag

11.00 - 11.20

Kristen tro - vad är den bra för?

Sekulariserade människor strävar efter att göra gott precis som religiösa. De hittar livsmening och glädje på ateistisk grund. Är kristen tro verkligen väsentlig för tänkande människor idag? Prästen forskaren och författaren **Mikael Mogren**, aktuell med boken *Livets helighet* samtalar med **Brita Häll**.

Amos, Verbum förlag

11.30 - 11.50

Tillbaka på mammas gata

Kjell Johansson har alltid skildrat människorna längst ned. I sin nya bok har han återvänt till Midsommarkransen för att lyfta fram det skötsamma småfolket och de marginaliserade utanförstående.

Hans samtalar med **Fredrik Hedlund**.

Sensus, Weyler förlag

12.00 - 12.20

Morfar skrev inga memoarer

Miljöpartiets språkrör **Gustav Fridolin** har skrivit en roman om sin morfars livsresa från Fattigsverige till en tryggare tillvaro i välfärdsstaten. Han samtalar med **Claes-Bertil Ytterberg** om de krafter som formar ett liv på gott och ont och hur man bygger ett människovärdigt samhälle.

Forum

12.30 - 12.50

Blod är tjockare än vatten, men väger det tyngre än kärlek?

Vem är egentligen far till ett barn, den som står på faderskapsintyget eller den som varit närvarande i barnets liv med kärlek och omsorg? Om det handlar **Torbjörn Flygts** senaste roman *Var man*. Han samtalar med **Brita Häll**.

Amos, Norstedts

13.00 - 13.20

Att berätta sig själv

Alla har en berättelse, men den kan vara svår att själv få syn på. Då kan skrivandet vara ett sätt att göra sig synlig inför både sig själv och andra. **Merete Mazzarellas** nya bok är en guide- och tankebok för den som vill skriva om sitt liv. Hon samtalar med **Fredrik Hedlund**.

Sensus, Schildts och Söderströms

13.30 - 13.50

Passion för en expedition

Författaren och läkaren **Bea Uusma** har länge haft ett passionerat förhållande till

ingenjör **Andrées** polarexpedition. Hon har grävt i arkiv, rest till Nordpolen, träffat efterlevande och kriminaltekniker i sitt sökande efter ett svar på varför expeditionen gick under.

Hon samtalar med **Tomas Pettersson**.

Norstedts

14.00 - 14.20

Guds egen thriller

Stefan Einhorn, kanske mest känd som förespråkare för konsten att vara snäll, kommer i höst ut med en spänningsroman, en thriller om jakten på mänsklighetens räddning och vårt förhållande till Gud. **Stefan Einhorn** samtalar med **Erika Hedenström**.

Forum

14.30 - 14.50

Vägen till fred

Ett samtal mellan **KG Hammar** och **Stina Oscarson**, chef för radioteatern/SR, om drivkrafter, vision och hopp för en värld utan krig. Båda medverkar i en nyutkommen bok: *Fred är vägen till fred*. **Sveriges kristna råd**, *Equemeniakyrkan*

15.00 - 15.20

Tvivelaren som bad

I de fyra kriminalromanerna om Gunnar Barbarotti finns vid sidan om ond bråd död och spänning också berättelsen om den både tvivlande och bedjande kriminalinspektörens brottning med Gud.

Håkan Nesser, aktuell med boken *Levande och döda i Winsford*, samtalar med **Maria Ottensten**.

Albert Bonniers Förlag

15.30 - 15.50

Dålig Karma

Tyske David Safiers debutbok handlar om en prisbelönt kvinnlig journalist som omkommer i en olycka och återföds som myra, en konsekvens av egoism och dåliga prioriteringar. **David Safier** samtalar med **Martin Lind** om hur vi formas av våra livsval och handlingar. Samtalet förs på engelska.

Bazar förlag

16.00 - 16.20

Den romska sagokatten

I *Det var en gång det som inte var* har journalisten **Monica Hirsch** och den romska aktivisten **Bagir Kwiek** samlat romska sagor. Med **Eva Staxäng** samtalar de om barns rätt till sitt kulturarv och betydelsen av romska sagor på svenska. *Jonsereds herrgård/Göteborgs universitet, Kabusa förlag*

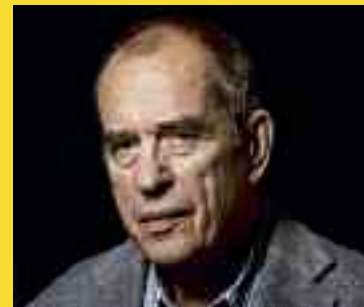
16.30 - 16.50

En vanlig kille

Under tre år följde fotografen Ciprian Gorga och journalisten Kristin Helgeson André Olofsson genom den långa och påfrestande process som en köns-korrigerig innebär. **Ciprian Gorga** samtalar med **Mikael Ringlander**.

EVA F DAHLGREN 28/9 14.00

JÖRN DONNER 28/9 16.00

MARJANEH BAKHTIARI 27/9 17.30

MONS KALLENTOFT 28/9 14.30

CAITLIN MORAN 28/9 11.00

JONAS JONASSON 27/9 12.30

Ny bok av Magnus Malm

Är det möjligt att behålla kontakten med Gud i ett splittrat vardagsliv? Hur ber man när själen känns som ett kaotiskt internetflimmer? Även om man inte alltid tänker på det så finns det trots allt kännetecken på Guds närvaro mitt i vår splittrade vardag, tecken som kan ansluta oss till livets källa. Att upptäcka och följa dessa kan bli nycklar för vår dagliga bön.

Magnus Malm
KÄNNETECKEN

Att söka Guds närvaro
i en kaotisk tid

Inb. 214 s,
inkl böneband 359:-

ERBJUDANDE 269:-

UNIKT
BÖNEBAND
MEDFÖLJER

BESÖK
OSS PÅ
BOKMÄSSAN
MONTER
G01:11

ARTOS &
NORMA

www.artos.se | info@artos.se

Res med Contour Air i höst

SPECIALPRISER TILL 1 OKTOBER

Wien

4 dagar, 10 okt **10.950 kr**

Wien är musikens stad. Mozart, Strauss, Beethoven och Schubert är starkt förknippade med staden.

Prag m julmarknad

5 dagar, 29 nov **9.350:-**

Prag är just nu ett av Europas allra populäraste resmål.

Kroatien Plus

8 dagar, 5 okt **11.450:-**

Dubrovnik och ön Lopud, Bosnien-Hercegovina med Mostar och Montenegro med Budva.

Sydafrika Vilda djur

10 dagar, 27 feb **18.900 kr**

Följ med oss till ett land som fascinerar alla besökare med sin värme, både klimatmässigt och genom de människor du möter.

Indien Gyllene Triangeln

10 dagar, 2 nov **17.200 kr**

Nedanför Himalayabergen utbreder sig ett fantastiskt land – ett land som är en hel kontinent och världens största demokrati.

New York/Washington DC

7 resp 10 dagar, 13 nov

Endast NY **18.950:-** NY+WDC **27.750:-**

New York, staden som aldrig sover, staden där allt kan hända. Komplettera med Washington DC.

Kina De Luxe

8 dagar, 22 okt, 3, 5, 8 nov **12.950 kr**

Tjeresresa till Kina

8 dagar, 27 okt **12.950 kr**

Yunnan

11 dagar, 17 oktober **20.950 kr**

Vietnam/Kambodja

15 dagar, 6 nov **25.850 kr**

Burma Myanmar

12 dagar, 30 okt **27.950 kr**

Israel, Palestina, Jordanien

16 dagar, 2 nov **25.400 kr**

Kuba

14 dagar, 29 okt **27.400 kr**

Kontrasternas

Sydafrika

12 dagar, 31 okt **28.950 kr**

Sydafrika m

Victoriafallen

17 dagar, 7 nov **39.950 kr**

Istanbul

5 dagar, 8 nov **10.695 kr**

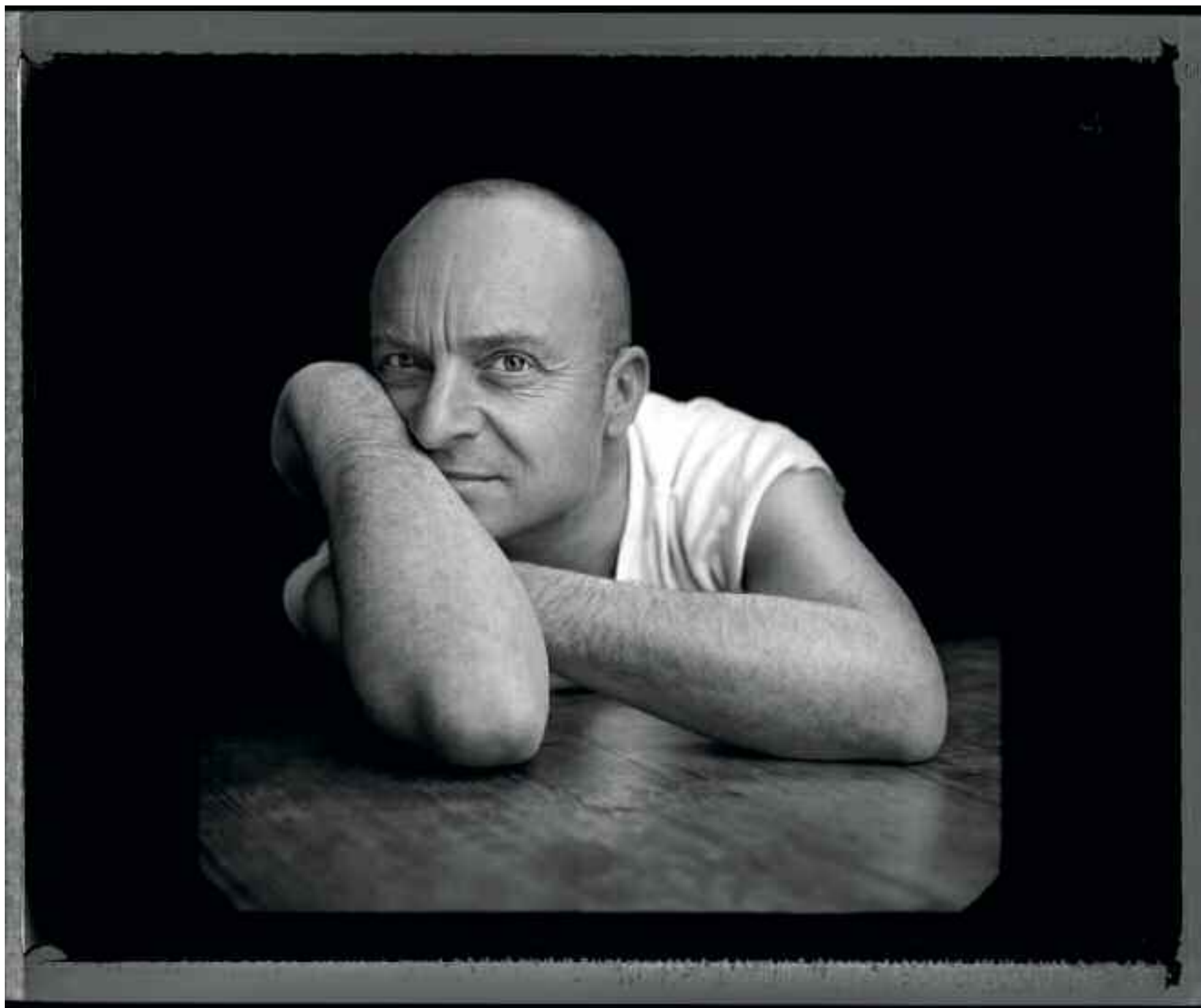
 contour
Air
contour.se

www.contour.se • 019-333000

Befriande berättelser och alltför korta snören

Jonas Gardells senaste romanserie har definitivt brutit tystnaden kring de aidsdrabbade i Sverige. En av erfarenheterna är att våga utgå från sin egen bristfällighet för att bygga gemenskap. Både i samhället och i kyrkan.

FOTO: THRON ULLBERG

– Vi har
äntligen fått
tillgång
till våra
erfarenheter
och minnen
och behöver
inte längre
skämmas
för att vi
drabbades
av sjukdom
och död.

JONAS GARDELL är omtumlad. Sedan förra årets bokmässan har han avslutat sin romansvit *Torka inte tårar utan handskar*, som också filmats och visats i SVT. Och gensvaret på berättelsen om Rasmus, Benjamin och deras vänner har överträffat all förväntan, fast Jonas Gardell nog visste att det var något väldigt märkvärdigt han arbetat med, den länge oberättade historien om hur AIDS drabbade Sverige.

Man brukar säga att ett samhälle inte är mer civiliserat än det sätt på vilket det bemöter sina svagaste och mest utsatta. Och hur de som insjuknade i AIDS under 80- och 90-talen behandlades ger ingen vacker bild av Sverige. Kanske är det därför det varit tyst så länge. Kanske har vi helt enkelt inte velat tänka på vad vi som samhälle och medmänniskor var kapabla till. Men med sina romankaraktärer Rasmus och Benjamin har Jonas Gardell fått oss att till sist komma nära de som blev sjuka och dog. Paniken och bristen på medkänsla har vänts till medlidande och tystnaden har spelat ut sin roll. Han har fått överväldigande många läsar- och tittarreaktioner, berättar han. Fler än någonsin förr, och mängder av brev från anhöriga, sjuka, och sjukvårdspersonal som vill berätta nu.

– Också vi som var med och vars vänner blev sjuka hade förträngt hur det var. Men nu har något hänt. På varenda middag jag varit under det senaste året har vi talat om våra vänner som dog. Det har vi aldrig kunnat göra tidigare.

– Vi har äntligen fått tillgång till våra erfarenheter och minnen och behöver inte längre skämmas för att vi drabbades av sjukdom och död. Det är oerhört, säger Jonas Gardell när Se människan träffar honom. För tystnaden och skammen som vi bar med oss i alla år åt oss inifrån.

– Arbetet med *Torka inte tårar* har också gjort sorgen så väldigt påträngande. Sedan ett år tillbaka gråter jag hela tiden. Jag börjar gråta för nästan ingenting...

Jonas Gardells fyller femtio år i år och hans eget liv är oupplösligt förbundet med kampen för homosexuellas frigörelse. Han har varit där varje steg på vägen. Och den som läser *Torka inte tårar utan handskar* slås av hur samhällets attityder kring homosexualitet förändrats på bara några decennier. De reaktioner och övergrepp han beskriver känns – tack och lov – nästan otänkbara den sommar då vi ses för den här intervjun och USA, Storbritannien och Frankrike på kort tid alla beslutat lagstifta för homosexuellas rätt att ingå äktenskap.

– Jag har funderat väldigt mycket kring vad som skapade reaktionerna på AIDS. Hur det som skedde kunde ske. När homosexuella blev sjuka och började dö var det mycket "Vad var det vi sade", "Det var väl det vi visste". Homosexualitet var helt enkelt jämställt med undergång i det allmänna medvetandet efter att i århundraden brännmärkts som synd, som ett brott och, de sista hundra år sedan 1800-talet, som sjukdom.

– Också vi homosexuella själva delade på sätt och vis synen på homosexualitet som en tragedi. Det var

vad vi kunde förvänta oss. För det var inte så att vi började dö med AIDS. Vi tog livet av oss i horder redan innan. Självordsfrekvensen var oändligt mycket högre än för andra grupper. Redan innan AIDS var vi sjukare än andra, för vi vågade inte gå till läkare. När vi misshandlades var det med ett groteskt överväld. Och om vi gick till polisen möttes vi ofta med förakt.

– För ett tag sedan läste jag om en massa litteratur jag läste som ung där det förekommer homosexuella karaktärer. Bara tragiska berättelser. Inte ett enda lyckligt slut. Så det jag lärde mig som arton-nittonåring var att jag som homosexuell möjligtvis kunde få uppleva en kort, kort stund av stulen lycka och att priset skulle bli gigantiskt högt. Och att det inte går att göra någonting åt. Det är bara att betala... Och det var i den kontexten AIDS drabbade.

MEN HAR VI KOMMIT så långt som vi tror med rätten att ingå äktenskap och en Pridefestival i var och varannan svensk kommun? Är det tryggt att vara ung och böj idag? Att vara AIDS-smittad?

– Homosexuella i stora delar av världen är ju som vi vet fortfarande utsatta för skoningslöst förtryck och våld. Och fortfarande idag får HIV-positiva rådet av sina läkare att hålla sjukdomen hemlig eftersom den är förknippad med så mycket rädsla. Om de andra föräldrarna på dagis får reda på att du är HIV-positiv, kommer de att låta sina barn leka hemma hos dig då? Och om deras unge slår sig får du sätta på ett plåster då?

– Att vara HIV-positiv kan fortfarande ödelägga ens liv. Trots att vi idag vet att viruset inte smittar vid några former av vardaglig kontakt. Att vi kan dricka ur samma glas, gå på samma toaletter, pussas och sätta på plåster.

OCH, KAN MAN TILLÄGGA, torka varandras tårar och dela samma nattvardskalk. Se människan träffar Jonas Gardell några dagar efter att han sommarpratade i radio. Där berättar han historien om hur en vän som städat ur lägenheten efter en avliden faster hittat en kartong på vinden med prydlig etikett: Snören för korta att användas. Livet går rätt mycket ut på, säger Jonas Gardell i Sommar, att försonas med att man är en begränsad människa med fel och brister. Ett snöre för kort för att användas. Men om man knyter ihop sig med andra alltför korta snören så kan man göra något av sitt liv tillsammans med andra. Då kan livet ta en i anspråk.

Tanken med de korta snörena ligger nära den kristna uridé som uttrycks i nattvarden, fastän många är vi en enda kropp för alla får vi del av ett och samma

bröd. Men för många kristna, både genom historien och idag, omfattas inte homosexuella av denna gemenskap och solidaritet.

– Det finns jättemånga kristna homofober och jag ska ägna resten av mitt liv åt att tala dem till rätta, säger Jonas Gardell och ler. Men jag blir samtidigt irriterad när kyrkan får för mycket skit för homofobi. De första officiella personer över huvud taget att stå på homosexuellas sida var präster i Svenska kyrkan.

– Ingmar Ström, Lars Carlzon, Krister Stendahl och Ludvig Jönsson öppnade Storkyrkan i Stockholm för frigörelsegudstjänster på 80-talet när det fortfarande var oerhört kontroversiellt. Det var protestdemonstrationer utanför och polis. Dit fick vi för första gången någonsin komma och ta emot nattvarden utan att behöva ljuga, gömma oss eller skämmas. Kyrkan var fullsatt varje gång av människor som

bara grät och grät. För första gången var de sedda av en institution som fördömt dem.

– Jag minns hur Krister Stendahl som var biskop i Stockholm hoppade jämfota vid altaret när han avslutat förberedelserna för nattvarden och ropade "Vad väntar ni på? Kom! Kom!" Han var ju lite stel och böjd av sjukdom och så den där vita klänningen han hade på sig, "Kom! Vad väntar ni på!?". Han var så lycklig.

APROPÅ KYRKA OCH TRO. Flera av huvudpersonerna i *Torka inte tårar utan handskar* ber till en Gud som inte svarar när sjukdomen och sorgen drabbar dem. En Gud som har stängt fönstret och gömt sig i sin himmel som Jonas Gardell säger. Vad tänker han själv om Guds roll den gången då hans vänner drabbades av AIDS? Var är Gud när en människa dör i ensamhet och förnedring?

– Min mamma, som är död nu, blev svårt dement. Och under hennes sjukdom klängde jag mig fast i en tro att det längst inne i henne ändå fanns något som djävulen inte kom åt. För jag tyckte att Alzheimers var djävulen, en demon som tog henne bit för bit. Då var det tröstande att tänka att det innerst inne fanns en kärna där mamma var frisk och helt sig lik och där Gud vaggade henne till sömns.

– För mig är Gud inte garanten för att saker inte kommer gå åt helvete i våra liv, säger Jonas Gardell. Det kommer de att göra. För sådant är livet. För mig är Gud någon som lovat att finnas där för mig och hålla mig i handen när det går åt helvete. Gud är den som aldrig överger.

Erika Hedenström

**Möt Jonas Gardell på Se människan-scenen
lördag 12.30**

Lägrets bibliotek

FOTO: CLAES HERRLANDER

ger framtidstro

Hanaa al-Ramli är övertygad om att barn i flyktingläger inte bara behöver mat och kläder. De behöver böcker för att överleva. Snart öppnar hon det tjugosjunde biblioteket i projektet "Min bok är din bok" i ett läger i Jordanien.

ZAIN OMAR ÄR TIO ÅR och vrider till sitt ansikte i en lustig grimas medan hon funderar. Så börjar hon räkna upp: – Min rätt till utbildning, min rätt till hälsa, min rätt att leva ett värdigt liv...

En kort tvekan får de andra flickorna i rummet att högljutt sufflera vad hon ska svara på frågan om vilka rättigheter hon har och Zain tar fart igen.

– Min rätt att bo och att uttrycka mina åsikter... Nej nu får det räcka med rättigheter, säger hon och hela rummet exploderar i skratt.

I det lilla rummet i utkanten av flyktinglägret El-Husseini i Amman i Jordanien hålls skrivarkurs.

Hanaa Al-Ramli ger tioåriga Zain Omar en kram.

– Rätten till kunskap är till för alla, oavsett om du är fattig eller rik. Kunskap är själva nyckeln, slår Hanaa Al-Ramli fast.

Snart öppnar det tjugosjunde biblioteket i projektet Kitabi Kitabak – på svenska "Din bok är min bok" i byn Dhiban söder om Amman. Över 1000 volontärer arbetar med barnen och ungdomarna på biblioteken i flyktingläger och fattiga områden runt om i Jordanien; inspirerar dem med skrivarkurser och högläsning, tar med dem på utflykter till museer, ordnar sommarläger...

– Allt detta har vi åstadkommit på fyra år och helt utan budget. Jag gillar den utmaningen, att visa att man kan göra mycket utan pengar, bara genom att jobba tillsammans, säger Hanaa Al-Ramli.

HON FICK SIN idé när de båda sönerna växte ur sina barn- och ungdomsböcker. Tänk om de skulle kunna lägga grunden till bibliotek för barn i flyktinglägren, funderade Hanaa och lade fram sina idéer på Facebook tillsammans med en inbjudan till ett första möte på ett café mitt i centrala Amman.

– Jag hade absolut inte väntat att få ett sånt enormt gensvar. Det kom över 50 personer till första mötet och inom tre månader hade vi samlat in 5 000 böcker och kunde öppna vårt första bibliotek, i juli 2009.

– I början var det många som

menade att barn i flyktingläger inte behöver böcker, de behöver mat och kläder. Men de har tystnat när de ser resultaten.

Systrarna Sara och Zain Omar Abu Hels hör till stammisarna på biblioteket som öppnade för två år sen i utkanten av flyktinglägret El-Husseini. De bor med sin mamma i ett smalt stenhus i lägret, granne med det hus där mamma Abbla Qatrons växte upp.

Flyktinglägren i Amman tillkom 1948 när palestinierna drevs ut från sina byar i samband med att staten Israel bildades. Tälten är sen länge ersatta av betonghus, men även om de flesta som bor här är födda i Amman är alla palestinier. Flyktinglägret har förblivit ett tillfälligt hem.

Mamma Abbla Qatrons lyser av stolthet:

– Zain brukade mumla förut, hon hade inget självförtroende. Nu samlar hon gärna flickor här hemma och läser för dem.

SARA OCH ZAIN har startat var sin blogg – Saras handlar om hälsa och Zains om mat. De har fått lära sig att blogga och uttrycka sig på sociala medier i det datorprojekt som just inletts på deras bibliotek och som Hanaa Al-Ramli hoppas sprida till projektets alla bibliotek.

– Jag vill bli journalist, säger tioåriga Zain Omar.

– Jag vill bli läkare. Kirurg, säger storasystrer Sara.

– Vi försöker alltid uppmuntra barnen att höja nivån på sina drömmar, att inte bara ha några små drömmar utan stora, säger Hanaa Al-Ramli och slår ut med armarna.

– Du hör ju vad de säger när du frågar efter deras framtidsdrömmar; alla vill bli ingenjörer, läkare och författare.

Det gäller även barnen vi träffar på biblioteket i öknen i Wadi Rum, 30 mil söder om Amman. Det är traktens enda bibliotek, invigdes för ett år sen och ligger inrymt i en dammig betongbyggnad utmed huvudvägen. Runt om ligger rödskiftande berg och karg öken.

Vi möter självsäkerhet och en tro

FOTO: CLAES HERRLANDER

på framtiden hos barnen vi talar med.

– Det är fantastiskt att ha ett bibliotek här, jag läser mer böcker och har också börjat skriva själv, säger Sadiin Atallah, 14 år.

Idén med Kitabi Kitabak har spritts till många andra länder. Nu finns det bibliotek i Yemen, Palestina, Libanon, Tunisien, Algeriet, Egypten och Sudan.

Hanaa Al-Ramli har mängder av idéer om hur verksamheten ska breddas – med datorkurser, läsartävlingar och egen bokproduktion.

– Min dröm är att barnen ska skriva egna böcker, sina egen historier.

– Jag brukar säga till dem att vår slogan gäller åt andra hållet också. "Min bok är din bok" - men också "din bok är min bok". Så om de skriver en bok ska de lova att skänka den till oss.

Hon tystnar. Vi sitter på taket till biblioteket i flyktinglägret Al Baqa'a i Amman. Härifrån är det utsikt över lägrets betonghus och precis nedanför oss ligger en myllrande fruktmarknad.

– Det är djupa känslor som växer mellan oss och barnen, det är kärlek och speciella minnen förknippade med vart och ett av dem, säger hon.

– Det finns så mycket kraft och energi hos dem. De har alla möjligheter att bli framgångsrika och få ett bra liv.

Annika Widebeck

**Möt Hanaa al-Ramli på
Se människan-scenen fre 16.30
och i seminarium lör 12.00.**

Biggles och folkbildning på kyrkans bibliotek

Två trappor upp från gatan, mitt i Vasastan i Stockholm, går det att ta ett steg in i en annan värld. En värld där kärleken till böcker och läsning har stått i fokus i snart hundra år.

ÖVERALLT STÅR BÖCKER. Från golv till tak. Den långa disken som dominerar rummet är medvetet belamrad av böcker. Liggande, stående, på bredden och på höjden. Som med en skål med plockgodis blir man sugen på att gå fram och känna och bläddra.

S:t Matteus församlingsbibliotek är unikt. Bibliotekets originalinteriör är kvar från 1916, då huset byggdes. Både låntagare och böcker finns registrerade på maskinskrivna kort i trälådor, och utlånade böcker organiseras på lappar med gummiband runt. Först 2012 bestämde man sig för att börja föra in nya böcker i ett datoriserat register.

– Vi har en väldigt bred samling böcker, och många av dem går inte att få tag på någon annanstans än här och på Kungliga Biblioteket. Vi gillar nämligen aldrig, berättar bibliotekarien Vivianne Hoogendoorn. En del böcker behöver lagas ibland, men alla sparas. Och alla böcker lånas ut!

FÖRSAMLINGSBIBLIOTEK var inget ovanligt i början av 1900-talet. Det var före stadsbibliotekens tid, och kyrkan satsade på folkbildning. Alternativet var privata boksamlingar, där ägaren tog betalt av låntagarna. Även om församlingsbiblioteken från början bara vände sig till de egna församlingsborna har det alltid varit gratis att låna här. Från början hade man däremot en speciell regel: lånade man en bok för nöjesläsning måste man även låna två bildande böcker! Det var bland annat nymodigheten med att besökare själva kunde ta böcker ur hyllorna som oroad. Det fanns ju en risk att bib-

lioteket skulle bli ett tillhåll för romanläsande fruntimmer!

– Nuförtiden är alla välkomna som låntagare, och det kommer folk hit från hela stan. En tidigare kyrkherde donerade en stor mängd deckare, som lade grunden för en omfattande decksamling. Förutom den speciella miljön är det nog de lite mer udda böckerna från små-förlag som lockar, säger Vivianne Hoogendoorn.

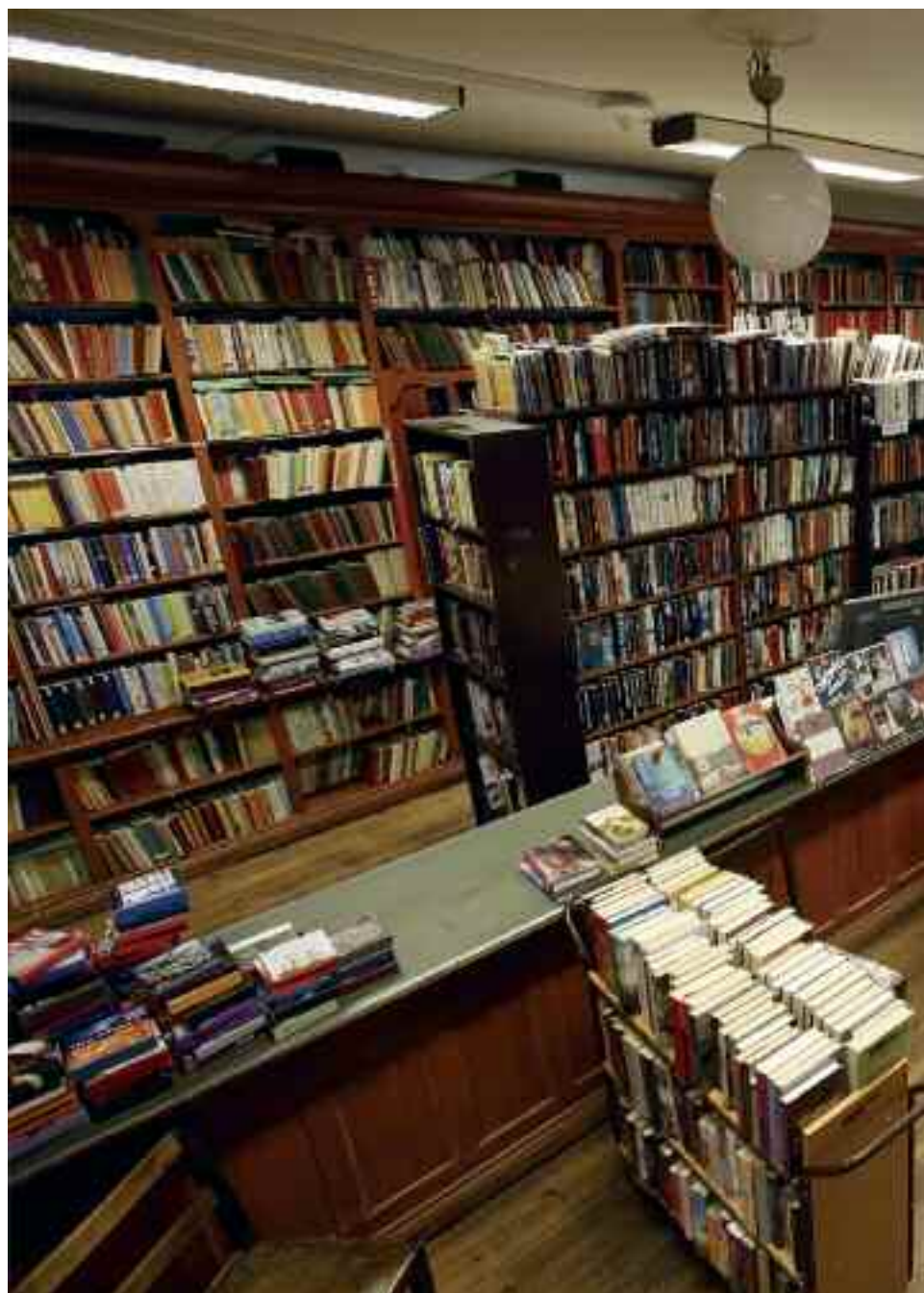
HON HAR GÄRNA en dialog med låntagarna om vad som ska köpas in, och menar att många som kommer hit är väldigt kunniga.

– Jag köper in ungefär sjuhundra böcker om året, och varje dag har vi i genomsnitt 30 besökare som kommer hit för att låna. En del tror att vi har mycket religiös litteratur eftersom det är kyrkans bibliotek, men det har aldrig varit syftet. Bredden har varit viktig hela tiden. På 40-talet kom man hit för att det gick att hitta "lättare" litteratur här. Ungdomsböcker som Biggles fanns inte på stadsbiblioteket, de ansågs inte tillräckligt litterära, berättar Vivianne Hoogendoorn.

Även om den gamla interiören är en stor tillgång, har Vivianne Hoogendoorn planer på viss förnyelse.

– Barnböckerna finns lite på undantag i ett hörn. Jag skulle vilja lyfta fram dem tydligare, så nu tänker vi göra om entrén till en egen barnavdelning. Och självklart har vi kvar alla gamla barnböcker!

Tomas Pettersson

Bibliotekarien Vivianne Hoogendoorn värnar dialogen med låntagarna.

Katalogsystemet som är baserat på nummerserier är från 1909, funkalar fortfarande bra.

FOTO: MIKAEL RINGLÄNDER

FOTO: MIKAEL RINGLANDER

FOTO: MIKAEL RINGLANDER

BRÖD OCH BOKSTÄVER

I staden där jag bor sattes ett bibliotek i brand i våras. Någon krossade en fönsterruta och kastade in en brinnande flaska bland de sovande böckerna. Branden släcktes, men inga böcker gick att rädda. Sot och rök överallt. Små fragment av berättelser och några enskilda diktstrof låg kvar på marken dagen efter. Kvar av ett helt bibliotek är nu endast de böcker som var utlånade när det brann, spridda som vilsna satelliter från en förlorad planet.

När jag tänker på böckernas hemlöshet och sorgen i området där biblioteket låg undrar jag vad det betyder att kunna läsa. Inte bara att följa bokstävernas myrstigar och förstå vad de betyder, utan också det andra som behövs. En plats med tystnad och tid. Som en rättighet för alla, inte en lyxvara för några få. Just för att det är viktigt och vi behöver det. Att kunna läsa innebär möjligheten att orientera sig. Att sätta sin egen erfarenhet i spel med andras, att gå på gång upptäcka att en annan värld är möjlig.

Min tro på litteraturen handlar om ett rum som öppnar sig utanför den tyranniska ordning som styr varje cell av det mänskliga in i en ekonomisk kalkyl. Ett rum för vilda onyttigheter, för ynklighet och storslagenhet av det slag som inte kan mätas i pengar. Människan lever inte bara av bröd, hon måste ha bröd och bokstäver. Är det för mycket begärt? Jag tror inte det. Kort efter biblioteksbranden bildades ett råd för att rädda stadsdelen där det brunnit. "Biblioteket var det heligaste vi hade", sa en av dem som startat rådet. Så länge det finns människor som vet det, som förmår se sambanden mellan att läsa och leva, kommer det viktigaste att räddas ur askan.

Elisabeth Hjorth

**Möt Elisabeth Hjorth på
Se människan-scenen
lördag 16.30**

FOTO: MAGNUS LIAM KARLSSON

MARTIN LÖNNEBO ÄR STJÄRNAN

JAG VET INTE HUR många gånger vi samtalat på bokmässan – jag och Martin Lönnebo – men de är många. Och alltid drar han en stor åhörarskara. De trognaste sitter på de första bänkraderna. Det hela påminner om en bättre popkonsert, där platserna vid scenkanten är alldeles för attraktiva för att man ens ska komma på tanken att släppa dem. Inte ens för en sekund. Och precis som vid en konsert får man därför lyssna på det ena "förbandet" efter det andra i väntan på den stora stjärnan. Den riktiga. Och det är Martin Lönnebo som är stjärnan. När hans gämliga gestalt antrar scenen går ett ljudlöst sus genom publiken. Han vet hur den ska tas. Och han njuter av det. Kanske för egen del, men i allra högsta grad för att han vet att det han har att säga är viktigt för människan.

Martin Lönnebo bryr sig. Han är tålmodig, lugn, vilsam. Att få honom att svara raskt på frågor är lönlöst. Han tar sin tid av såväl tal som tystnad. Det sistnämnda kan vi inte få för mycket av eftersom människan nu för tiden pratar alldeles för mycket strunt, har han sagt. Kanske är han också präglad av sitt västerbottniska arv – det pratas ju inte i onödan, om man så säger.

Men om någon nu tror att denne lugne och fromme man inte kan hetsa upp sig så säger ryktet

att det kan han visst – i alla fall om han tittar på sport. Men det där är ju, som sagt, bara ett rykte.

I VÅRA SAMTAL återkommer han ofta till människans bristande mognad. Han oroas över såväl den ökade individualiseringen som den ökade konsumtionen – båda leder människan bort från hjärtat, eftertanke, allvaret och bort från henne själv.

Vid något tillfälle antydde jag att det kanske inte var så lätt för stressade småbarnsföräldrar att ta sig tid till eftertanke och allvar. Jag minns att han tittade på mig och sa:

FOTO: MIKAEL RINGLANDER

– Du skalar väl potatis någon gång?
Ja, det gäller att gripa tillfällena när de ges. Och de ges oss alla mer eller mindre.

Det han säger är uppfordrande men inte pekpinnemässigt. Snarare vädjar han till våra hjärtan: bli mogna, tag ansvar, odla det mänskliga leendet, medlidandet, medglädjen och gemenskapen i varandra. I Gud.

I ÅR SKA VI PRATA om hans senaste bok *Hjärtats sånger*. Jag ser fram emot det. Efter våra samtal känner jag mig alltid friare i sinnet, öppnare, djupare och bredare. Jag försöker hålla kvar den känslan länge, men dessvärre halkar den så lätt iväg mot nonsens och ytligheter. Men jag övar ständigt och försöker klamra mig fast vid det han sagt om hjärtats tolv nycklar – de som behövs för att nå andlig mognad: "Tappar man en nyckel ska man inte göra så mycket väsen av det. Det är ju bara att plocka upp den igen."

Om Martin bara visste vad jag plockar nycklar. Oh, vad jag plockar nycklar! Och det är som det ska.

Eva Staxäng

**Möt Martin Lönnebo på
Se människan-scenen torsdag 10.30**

Hösterbjudande från Votum!

249:-

Åsa Ottosson & Mats Ottosson TEXT
Roine Magnusson FOTO

Lugn av naturen

INBUNDEN M SKYDDSSOMSLAG,
215X215 MM, 168 SIDOR

180:-

Gabriella Mellergårdh TEXT &
Garbis H Sarafian FOTO

Pilgrimsträdgård

INBUNDEN, 173X190 MM, 80 SIDOR

149:-

Lena Huld

Lek sa Gud

INB, 173X190 MM, 144 SIDOR

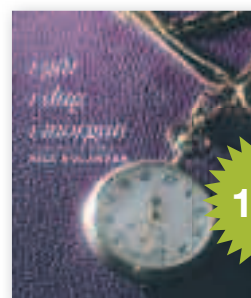

159:-

Anna Wilén TEXT & Olga Magnusson FOTO

I min pappas himmel

INB, 173X190 MM, 80 SIDOR

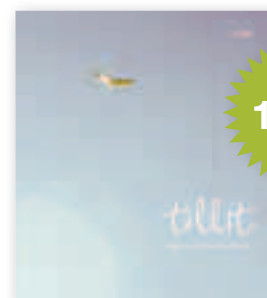

175:-

Nils Bolander

igår, idag, imorgon

INBUNDEN, 173X190 MM, 144 SIDOR

129:-

Karin Sjöqvist Wernberg

Tillit

INBUNDEN, 173X190 MM, 136 SIDOR

Se alla Votum & Gullers Förlags böcker på www.votumforlag.se och köp dem via order@votumforlag.se
Votum & Gullers Förlag finns på Bokmässan i Göteborg i monter B01:42

PERPETUA AFRAM DONKOR är sömmerska och kund hos Oikocredits partner Opportunity International Savings & Loans i Ghana. Perpetua har en liten butik där hon säljer sybehör och syr kläder och skoluniformer. Med inkomsterna från sin rörelse försörjer hon familjen och ser till att de fyra barnen får utbildning.

VÄRLDENS BÄSTA INVESTERING ÄR EN INVESTERING FÖR VÄRLDENS BÄSTA

Kvinnor som får möjlighet till utbildning, äganderätt och ekonomiskt oberoende förändrar världen! De försörjer sin familj, ser till att barnen går i skolan och bidrar till lokalsamhällets utveckling. Oikocredit når närmare 26 miljoner människor i 70 utvecklingsländer – 85% är kvinnor. Genom att placera dina sparpengar hos Oikocredit kan du förändra livssituationen för kvinnor som *Perpetua*.

VÄLKOMMEN ATT INVESTERA KLOKT I OIKOCREDIT DU OCKSÅ!

Läs mer på www.oikocredit.se eller kontakta oss på 0768-000 809.

 OIKO
CREDIT
investing in people

Krafter som skapar fred

På årets bokmessa samtalar flera av Se människans gäster om krigets konsekvenser och om krafter som kan motarbeta våld och skapa fred.

Torsdag kl. 14.30-14.50

Sveriges väg till krig. Wilhelm Agrell och Niklas Eklöv.

Torsdag kl. 16.30-16.50

Politisk islam – lösning eller hot? Mohammad Fazlhashemi och Gunilla Hallonsten.

Fredag kl. 16.30-16.50

Fred, bröd och böcker. Hanaa al-Ramli och Kattis Ahlström.

Söndag kl. 14.30 -14.50

Vägen till fred. KG Hammar och Stina Oscarson.

Svenska kyrkan arbetar för en framtid utan våld. Genom ett globalt nätverk av kyrkor och organisationer arbetar vi bland annat med att stärka kvinnors roll i fredsbyggandet, med religionsdialog, utbildningar i konflikthantering och med stöd till människor att bearbeta sina upplevelser av konflikter. Vi arbetar också för en begränsad vapenhandel.

Läs mer om Svenska kyrkans internationella arbete på svenskakyrkan.se/internationellt

Nystart för klimatet

Frukost på Internationella torget, fredag 27 september kl. 09.15-10.00

Bland de medverkande: Ärkebiskop Anders Wejryd, och Mithika Mwenda, generalsekreterare för PACJA, PanAfrica Climate Justice Alliance som är Afrikas största klimatnätverk.

Krigen börjar här – låt oss stoppa dem här

Under min uppväxt fick jag lära mig att alla människor är skapade till Guds avbild, med ett okränkbart värde och rätt till liv. Fred ställer alla sig bakom. Trots det dör 2 000 personer varje dag till följd av väpnat våld.

Sverige är världens största vapenexportör räknat per person. Vapen säljs till fattiga och rika över hela jorden. Majoriteten av exporten går till icke-demokratier.

Som kristen, eller svensk, eller kanske som människa, kan jag inte acceptera detta och jag tror inte du gör det heller. Tillsammans kan vi sätta press på politiker och upplysa våra familjer och vänner. Vi kämpar mot våldet genom aktivt ickevåld. Krigen börjar här, låt oss stoppa dem här!

Mikael Risenfors,
Ageravolontär i Svenska kyrkan

Läs hela Mikael's text i broschyren *Kunskap för en framtid utan våld*, som finns i Se människan-montern.

Våldet i delstaten Blue Nile i Sudan har satt djupa spår i barnen som tvingats fly till flyktinlägret Batil. Lek och utbildning på de 16 barnvänliga platserna som Svenska kyrkan stöder är ett första steg för att barnen ska kunna bearbeta sina upplevelser av kriget.

FOTO: JESPER KLEMEDSSON/IKON

Kontakta oss på **Sturesor** om du önskar en offert på en gruppresa till Rom (fem nätter) eller Jerusalem (en vecka) för din församling, kyrkokör eller organisation.

Reseledare
och guide
Sture Lundqvist

STURESOR

Yttermo Tjergattu 2, 793 35 Leksand
0736-210 128 • sture.lundqvist@gmail.com
www.sturesor.se

Kyrkans kulturdagar

Kyrkans kulturdagar är göteborgsförsamlingarnas arrangemang i kyrkor och församlingshem under den vecka Bokmässan pågår. Författarbesök, poesiläsning, sagor... Här hittar du ett urval ur programmet; se vidare i programblad och dagspressens annonser. Programmet finns även på www.kultursamverkan.se

TISDAG 24 SEPTEMBER

Island i ord och ton

19.00 Rödbo kyrka

Kristinn Jóhannesson, tidigare lektor i nordiska språk vid Göteborgs universitet, kåserar om Island och isländsk kultur. Kristin Bjarnadóttir, skåldkona/lyriker, berättar och läser på svenska och isländska ur egna diktsamlingar. Medlemmar ur isländska kören i Göteborg sjunger svenska och isländska hymner och folkvisor. Kaffe och pönnukaka.

ONSDAG 25 SEPTEMBER

Etiska funderingar

18.30 Säve församlingshem

Författarafton med Stefan Einhorn på temat *Etiska funderingar* i en värld som känns allt kallare och hårdare.

TORSDAG 26 SEPTEMBER

Orden - tyranniets eller läkningens redskap?

19.00 Högsbo kyrka

Maria Sveland resonerar om ordet utifrån sitt författarskap och utifrån de hot hon utsatts för under de senaste åren.

Att försonas med livet

19.00 Carl Johans kyrka

Författarafton med Håkan Nesser. Föredrag följt av paus med förfriskningar och därefter ett samtal mellan Håkan Nesser och Birgitta Fält om Nessers och Barbarottis tro och vikten av att försonas med livet.

Utanförskap och solidaritet

19.00 Örgryte församlingshem

Författarafton med Kristian Lundberg som samtalar med kyrkoherde Maria Ottensten om sitt författarskap och om barn som växer upp i utsatthet.

FREDAG 27 SEPTEMBER

Irländsk litteratur

10.00 Göteborgs universitet, Humanisten, sal C 364

Micheál Ó Conghaile, irländsk poet, musiker och skönlitterär författare, gästas Göteborg och bokmässan.

Redogörelsen

18.30 Domkyrkan

Teater Uno ger föreställningen Redogörelsen av Frans Kafka. Därefter panel-samtal.

Kärlekens dolda budskap - Nick Cave på svenska

19.00 Hagakyrkan

En föreställning med monologer baserade på författaren och musikern Nick Caves föreläsningar *The Secret Life of Lovesongs* och *The Flesh*, varvat med Nick Caves sånger översatta till svenska.

Min bok är din bok

19.00 Betlehemskyrkan

Möt Hanaa al-Ramli, jordansk barnrättsaktivist. Medverkar gör även bl a musikerna Ahmad Al Khatib, oud och Karin Bengmark, sång.

LÖRDAG 28 SEPTEMBER

Under tiden

19.00 Betlehemskyrkan,

Tomas von Brömssen läser Göran Tunströms texter och Göteborgs kammarkör sjunger under ledning av Gunnar Eriksson. Harald Svensson, piano.

Entré 150 kr.

Biljettbokning:

biljetter@goteborgskammarkor.info

SÖNDAG 29 SEPTEMBER

Konsten att leva helhjärtat - kulturvecka i Härlanda

18.00 Härlanda kyrka

Carolina Johansson, journalist och författare, talar utifrån sin bok som hon skrivit tillsammans med Ted Harris: *Konsten att leva helhjärtat*.

Ring of fire

- Johnny Cash, sångerna & livet

19.00 Betlehemskyrkan

Konsert med Anna Stadling Trio & kör från Betlehemskyrkan.

Entré: 100 kr.

Förköp: Din Bok, tel 031-136350.

REA-pris: 89:-/st

Två fantastiska böcker för själen!
Nu till fantastiska priser!

Beställ från din bokhandel eller direkt från KHMP förlag.

OBS! Angivna priser endast vid beställning direkt från KHMP förlag. Priset inkluderar moms och frakt.

order@khmp.se

www.khmp.se

khmp
förlag

Fotografiska stråket

Bildspelen visas på skärmar på Se människan-scenen och utställningarna längs med Fotografiska stråket på våning två.

BILDSPEL

Att vara rom i Göteborg Joakim Roos

Vi får följa fem romska familjer från Rumänien i deras Göteborgs vardag i text och bild från 2009 till idag.

Joakim Roos har varit verksam som fotograf sedan 1987. Han är född och uppvuxen i Göteborg, har frilansat för de större dagstidningarna och arbetat som fast anställd fotograf på Göteborgs-Posten.

Mitt inre kön Ciprian Gorga

Under tre år följde fotografen Ciprian Gorga och journalisten Kristin Helgesson André Olofsson genom den långa och påfrestande process som en könskorrigering innebär

Ciprian Gorga är född i Rumänien. Utbildad på Högskolan för fotografi i Göteborg. Har arbetat som frilansfotograf sedan 2007. Arbetar med foto och film för dagstidningar, facktidningar och företag.

S:t Matteus församlingsbibliotek

Mikael Ringlander

I det unika biblioteket i Stockholm, med originalinteriör från 1916, har man aldrig gallrat en bok. Istället lagar man och lånar ut allt.

Hembygd - någonstans i Sverige Jerker Andersson

900 unga, från Trelleborg i söder till Pajala i norr, har intervjuats, fotograferats och filmats. De har också skrivit egna texter och fotograferat själva.

Jerker Andersson, född i Falkenberg, bor och arbetar sedan 1988 i Göteborg som fotograf och bildredaktör, och håller föreläsningar inom fotoområdet.

UTSTÄLLNINGAR

Inventing Africa Frank af Petersens

Bilderna i utställningen "Inventing Africa" leker med den koloniala estetikerna för att understryka att mycket av det vi tror är det "äkt" Afrika i själva verket är en kolonial uppfinning.

Frank af Petersens har en bak-

grund som frilansfotograf, huvudsakligen inom redaktionellt fotografi. Idag arbetar han mest med konstfoto och utställningar med Afrika som genomgående tema.

Vägen till himlen - Göran & Anders på Jonsereds Herrgård Mikael Ringlander

Ett verkligt möte mellan Göran Johansson och Anders Wejryd. Med en textdialog som kanske inte är lika verklig men som passar till bilderna.

Mikael Ringlander är präst och projektledare för Se människan. Han har tidigare arbetat som pressfotograf.

Rainbow transit Per-Anders Pettersson

I två decennier har Per-Anders

Pettersson utforskat Sydafrika, "the Rainbow Nation", och ifrågasatt den komplexa verkligheten i det vardagliga livet. Per-Anders Pettersson föddes i Borås. Han började sin professionella karriär i slutet av åttiotalet, 1990 flyttade han till New York och har bevakat stora nyhetshändelser i över 80 länder. Sedan 2000 bor han i Kapstaden.

FOTO: ANDERS ENGMAN

Historien bakom bilderna Lars Fahlén

En bild säger mer än tusen ord, sägs det. Men det är få bilder som klarar sig utan förklarande text. Här visas en handfull klassiska bilder av våra stora pressfotografer. Texterna är författade av Lars Fahlén efter intervjuer med fotograferna.

Lars Fahlén var tidigare bildchef på Expressen och på Verdens Gang i Oslo. Han har varit gästprofessor vid JMG i Göteborg samt bildchef på Göteborgs-Posten.

Övergivna Saabfabrik Christina Kronér

När Christina Kronér besöker Saabs bilfabrik ett halvår efter konkursbe-

Bildspelen presenteras i samarbete med

GOECKER ■ ■ ■ ■ ■
SERIOUS IMAGING ■ ■ ■ ■ ■

skedet, då personalen fick lämna allt och gå på dagen, står allt fortfarande orört. Trollhättans tragedi i bilder. Christina Kronér har fotograferat sedan 1986. Hon jobbade först på olika dagstidningar, startade eget 1993 och har sedan arbetat mycket för resebranschen. 2013 blev hon pristagare i Årets bild/Nyhetsreportage Sverige.

Vardag i världen Magnus Aronson

Verklighetens solidaritet med den som lever i utsatthet, bygger på att vi har sett, att vi har hört och att vi har känt den andres och därmed vår egen sårbarhet. I det ligger erkännandet av orättfärdigheten.

Magnus Aronsson, bosatt i Uppsala, är frilansfotograf sedan mer än 20 år med inriktning på reportage, porträtt och symbolbilder. Gärna med kyrklig anknytning.

Ögonblick av nostalgiska återblickar

I den avslutande tredje delen av serien *Ögonblick* kan vi nu fortsätta följa Göteborgs förändrade stadsbild under 100 år; upptäcka de äldsta delarna av Göteborg, den ursprungliga porten i väster.

Street Art London Steam156

Londons slitna väggar har blivit offentliga gallerier där både brittiska och internationella gatukonstnärer ständigt kämpar med att överträffa varandra.

Frank "Steam156" Malt är en legendarisk graffiti- och gatukonstfotograf med trettio års erfarenhet av

att dokumentera gatukonst runt om i världen. Hans foton har publicerats i tidningar som Time Out, Face, ID, Sunday Times, Best och många fler. Han leder också gatukonstvandringar i London.

Hemland Lettland - eller inte Lina Ikse och Emmeli Malmqvist

Det konstnärliga bildprojektet *Hemland Lettland - eller inte* skapar en ny typ av bilder där fotografi och måleri berikar och stärker varandra.

Lina Ikse är sedan 1999 frilansfotograf med inriktning på porträtt, teaterfotografi och redaktionella uppdrag.

Emmeli Malmqvist är bildkonstnär, verksam i Falun och Göteborg.

DESSUTOM VISAS FÖLJANDE UTSTÄLLNINGAR:

- Fotografen Cato Lein har porträtterat de flesta av årets temaland Rumäniens författare och kulturpersonligheter. Utställningen visar ett urval.
- Ända sedan Cirkus Cirkör grundades 1995 har fotografen Mattias Edwall följt gruppen med sin kamera. Spektakulära bilder från Cirkus Cirkörs 18-åriga historia. Nycirkus när den är som bäst.
- Ett stort antal svenska serietecknare har ritat varsin bild för att uppmärksamma och väcka liv i Dawit Isaak-kampanjen.
- Tidningen Vi fyller 100 år, se jubileumsutställningen på Svenska författare.
- Bilder av Maja Kristin Nylander från den kritikerrosade utställningen på Göteborgs Stadsmuseum "Romer" blandas med helt nytagna bilder.
- Årets temaland Rumänien visar upp två utställningar på mässan. Den ena utställningen behandlar rumänska fängelser och den andra visar upp rumänska bokillustrationer.

Gaza - döden från luften

Paul Hansen

DE OBEMANNADE FLYGFARKOSTERNA surrar osynliga högt ovanför. Plötsligt hörs en kraftig explosion och sedan blir det alldeles tyst i några sekunder. Sedan börjar det; skriken, sirenerna och tutande bilar som kör mot nedslagsplatsen.

Utmärkelserna kom slag i slag i början på året 2013. Dagens Nyheters fotograf Paul Hansen fick först besked om att han vunnit den prestigefyllda världsomfattande tävlingen "Picture of the year" med en kollektion från Gaza.

En av bilderna visar kropparna av tvååriga Suhaib Hijazi och hennes storebror Muhammed som bärs bort av sina farbröder för att begravas efter att ha dödat av en israelisk missil som träffat deras hus. Just den korades till världens bästa pressbild 2012 i "World Press Photo".

I mars månad vann Paul svenska pressfotografernas tävling "Årets Nyhetsbild Utland", "Årets Bildreportage Utland" samt "Årets Bild" med bilder från samma reportage.

Arbetar du för en bättre värld? Då är vi resebyrån för Dig!

Raptim specialpriser på flyg bara hos oss!

Gör som "bistånds-Sverige" anlita oss

Europa: 0140-37 50 30

Afrika: 0140-37 50 10

Övriga Världen: 0140-37 50 20

info@tranas-resebyra.se

www.tranas-resebyra.se

Uppsala International Sacred Music Festival 2013

Fredag 1 november 20.00

Anna von Hausswolff

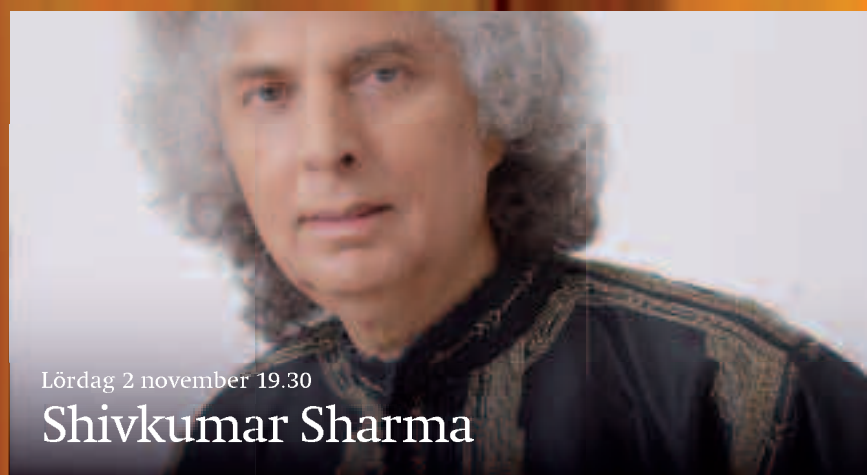
Tisdag 29 oktober 19.30

The Klezmatics & Joshua Nelson
Brother Moses Smote The Water

Lördag 2 november 18.00

Requiem, Maurice Duruflé

Lördag 2 november 19.30

Shivkumar Sharma

Söndag 3 november 16.00

Kayhan Kalhor & Erdal Erzincan

Fredag 1 november 20.00

Tempelriter från Tibet

Torsdag 24 oktober

Från mörker till ljus - Uppsala Kammarorkester

Fredag 25 oktober

Harpans kraft

Arja Kastinen, Laima Jansone, Johan Hedin

Söndag 27 oktober

The Gloryfires - Gospelfest!

Onsdag 30 oktober

Soweto Gospel Choir

Torsdag 31 oktober

Ett ljus i mörkret - Rocken ger tröst och styrka

Lördag 2 november

Gaya Rhythm Songs

Söndag 3 november

Sacred Pearls

Workshops | Seminarier | Kortfilm | Utställning

Se, lyssna och läs mer på
www.ukk.se/sacredmusicfestival
i UKK-appen, på facebook
eller via twitter.

Biljetter: ukk.se 018-727 90 00
ticnet.se 077-170 70 70

Uppsala
Koncert
Kongress